

DELİLİĞİN SOSYAL TEMSİLLERİ

Meltem Narter*

Bu çalışma; hem psikoloji hem de sosyal psikoloji için iki yeniliği içinde barındırmaktadır. Bu yeniliklerden birincisi seçilen teorik zemindir. Bu teorik zemin, sosyal psikolojide, bugüne dek çok fazla ilgilenilmeyen, "kullanılan gündelik bilginin" nasıl bir dönüşüm yaşadığı sorunudur. İkincisi ise; son dönemde sosyal psikolojinin teklif ettiği, yeni epistemolojik yapının önermiş olduğu söylem analizi (discourse analysis) yöntemidir.

Sosyal psikolojide bugüne kadar yapılan çalışmaların temel meselesi; insanın sosyal davranışlarını meydana getiren içsel mekanizmaların ne olduğu ve bu içsel mekanizmaları ateşleyen sosyal olayların ne olabileceği meselesidir. Sosyal temsiller teorisi ise; gerek cemaatin üyesi olan bireyi, gerekse bireyin üyesi olduğu cemaati etkilediğini ifade eder. Bu karşılıklı etkileşimlerin de, üretilmekte olan bilgi biçimlerinin, toplum ya da cemaat tarafından dönüştürülmesiyle; yeni bir bilgi biçimini oluşturduğunu kabul eder. Sosyal temsiller, meydana gelen bu bilgi dönüşümünün, gündelik pratikleri ve yaşam tarzlarını etkilediğini, hatta değiştirdiğini iddia eder.

Günümüz koşullarında, hangi bilgilerin karşı karşıya geldiği düşünülecek olursa; kabaca geçmişten geldiğini iddia edebileceğimiz, toplumun yaşayış biçimine hâkim olan, hazır biçimde bireye sunulmuş sağduyusal bilgi formu ile; son dönemde bilimin kendisini ve bilim eylemini gerçekleştiren pozitivistik anlayışın ürünleri olan bilimsel bilgi formudur. Bu ürünlerin toplumun bireyelerine aktarılması sayesinde -az önce kullanılan anlamıyla- sağduyusal bilgi, bilimsel bilgiyle karşılaşmakta ve bilgi, o toplumun üyeleri tarafından dönüştürülmektedir. Ortaya çıkan bu yeni bilgi de sosyal temsillerdir.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın amacı; Türkiye'de bilgi dönüşümünün nasıl yaşandığı sorununa açıklık getirebilmektir. Burada özellikle vurgulanması gereken nokta, bilgi dönüşümü ve yeni bilgi biçiminin varolan bilginin hangi kavramlarla ne şekilde aktarıldığıdır. Ancak, kısaca aktarılan bu

---

* Ar. Gör. Dr., İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü.

teorik çerçeve psikolojinin ontolojik ve epistemolojik yapılanmasına dair birtakım sorular sorulması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'de bilginin dönüşümü ve sosyal temsilleri ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın araştırma nesnesi "delilik" bilgisidir. Delilik bilgisinin seçilmesinin nedeni; sosyal temsilleri oluşturduğuna inanılan; bilimsel ve sağduyusal bilgi formlarının her ikisinden de beslenen bir bilgi olmasıdır.

Öte yandan, yapılan diğer bir yenilik ise çalışmanın analiz şeklidir. Çalışmada kullanılan analiz; "Söylemsel Psikoloji (Discursive Psychology)" nin teklif etmiş olduğu, "Söylem Analizi (Discourse Analysis) " yöntemidir (Potter, Wetherell, 1987, 1995). Bilimin birçok alanıyla işbirliği yapma gereğine inanan söylemsel psikoloji, söylem analizini şu şekilde tarif etmektedir (Edwards, Potter, 1992, Burr, 1995); Etnometodoloji, retorik, lingüistik felsefe, konuşma analizi, post yapısalılık, bilgi sosyolojisi gibi alanlardaki gelişmelere eleştirel ve seçici bir tavırla yaklaşan ve buradan hareketle tutarlı bir teorik zemin oluşturmayı hedefleyen bir analiz yöntemidir. Bu yöntem aynı zamanda, söylem (discourse) yönelimli araştırmanın analitik programını şekillendirme çabası içindedir (Arkonaç, Paker, 1996).

Sosyal Temsiller Fenomenin Epistemolojik Geçmişi

Sosyal temsiller fenomenini ortaya atan S. Moscovici, bu fenomeni sosyolog E.Durkheim' ın bireysel ve kolektif temsillerinden hareketle açıklamaktadır. Durkheim' a göre toplum; öznel olmayan birey bilincinin dışında gelişen ve baskı aracı olarak gerçeğini ortaya koyan bir olgudur. Ancak, Durkheim bireyin dışında yer alan bu dışsal ögeyi, insanların içselleştirmesi gereken bir yapı olarak görmüş ve bunun da psikolojinin konusu olduğunu iddia etmiştir. Sosyolojide ortaya atılan bu görüş biçimi pozitivist disiplinin sosyolojiye yerleşmesine ve bir bilim olarak kabul edilmesine yol açmıştır.

Tüm bu teorik yapının yanı sıra Durkheim, bireyden dışsallaştırdığı toplumsal varlık kavramını ortaya attıktan sonra, iki ayrı temsilin varoluşundan bahseder. Bunlar bireyin dışında yer alan, ondan bağımsız bir şekilde varolan ve ona baskı uygulayan kolektif temsiller ile, bireyin kendi adına varolmasını sağlayan bireysel temsillerdir. Durkheim' a göre, kolektif temsiller sosyolojinin temel konusu olmalı ve yalnızca onun tarafından incelenmeli; bireysel temsiller ise psikolojinin konusu olmalıdır (Farr,1996).

Her ne kadar Moscovici, Durkheim' in bu sosyolojik yaklaşımına yeni bir boyut getirmiş ve bu iki fenomenin sentezini yapmışsa da eleştirilerden kurtulamamıştır. Sosyal temsiller fenomenin edindiği bu sosyolojik temel, son dönem psikologlar tarafından fazlasıyla eleştirilmektedir (bkz; Parker,1987, Potter, Wetherell,1987, Billig, 1991) Bunun en önemli nedeni Durkheim' in sosyolojiye pozitivizmi ve deneysel yöntemi getirmesidir. Son dönem sosyal psikologlar ise psikolojinin, özellikle sosyal psikolojinin pozitivist temelli yaklaşımlarına sıcak bakmamakta ve bunu yetersiz görmektedirler. Örneğin; Parker' a göre (1987), sosyal temsiller sosyolojik sosyal psikolojinin bir ürünüdür ve sosyoloji tarafından yeteri kadar incelenmiştir. Dolayısıyla da, sosyal psikolojiye yeni bir kavram ve araştırma alanı sağlamamaktadır. Oysa, Weber' in Alman idealizminden kaynaklanan bütüncü yaklaşımı sosyal temsiller ve sosyal psikoloji için daha iyi bir seçim olacaktır (Parker,1987). Çünkü, Weber'e göre pozitivizmle birlikte toplumda birçok değişiklik olmuş, toplumsal örüntü ve kişilik oluşumları yeni baştan düzenlenmiştir (Habermas, 1991). Oysa, Durkheim' ı temel alan Moscovici, sosyal temsiller fenomeniyle sadece bireysel ve kolektif temsilleri bir araya getirmek ve bir sentez yapmak amacındadır. İdeolojik alanda Moscovici' ye yapılan eleştiriler karşısında, Moscovici herhangi bir ideolojinin savunuculuğunu yapmamaktadır. Sosyal psikoloji ve sosyal temsillerin aynı fenomenle ilgilendiklerini, her ikisinin de aynı fenomenlerden kaynaklanan problemlerle meşgul olduklarını ifade eder (Moscovici, 1988).

Sosyal Temsiller Fenomeni

Sosyal temsiller sosyal bilginin oluşumunu açıklayan yeni bir tasvir yapmaktadır. Bilginin kaynağı oluşumu, dönüşümü, bilgiyi oluşturan etkenler ve tüm bunların içinde insanın aldığı yer, sosyal temsillerin epistemolojik temelini oluşturmaktadır. İnsan maruz kaldığı etkiler karşısında salt tepki veren ve bu etkiler sayesinde davranabilen bir canlı değildir. İnsan etkisi altında kaldığı dışsal olayları kendince yorumlayabilen, bu yorumlamalar ve irdelemeler sonucu hareket yeteneği kazanan bir bütündür. Bununla da kalmayarak, gösterdiği tepkiler sayesinde etkisi altında kalmış olduğu yapılar üzerinde de etkili olmaktadır. Yani, etkiler ve tepkiler arasında, yalnızca bekleneni gözlemeye yarayacak vuku buluşlar değil, karşılıklı bir etkileşim ve karşılıklı birbirini oluşturma insanın kendisidir. Dolayısıyla, geleneksel psikologların tarif ettiğinin aksine bugün geçerli olan anlayışa göre insan,

varolduğu iletişim bağlamında diğerleri tarafından nasıl tanımlandığı çerçevesinde anlam bulabilmektedir (Burr,1995). İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren bir insan grubunun içinde yer alır. Bu grup içinde, bireye aktarılan birtakım özellikler sayesinde kişi "kendi" olarak bir yapı inşa eder. "Kendi" denilen bu yapı, varolduğu cemaat içinde kullanılan dille bireye aktarılır. Buradaki aktarım nesnesi, kişinin ait olduğu kültürün öğeleridir. Bu kültür öğeleri başta dil ve dilin kullanım şekli olmak üzere dini, tarihi, söylenceleri, mitleri, adetleri ve ait olunan cemaatin yalnızca kendisinde vattığı düşünce ve davranış kalıpları bütünüdür. Dolayısıyla oluşan bu "kendilik"lik kavramı ontolojik değil epistemolojik bir içeriğe ve yoruma sahiptir (Parker,1989). Kısacası bir etkileşimler ve ilişkiler bütünüdür. Yani, "kendi" kavramına ulaşabilmek için böyle bir kavramın varlığını tartışmaktansa, bu bağlamda gerçekleştirilen, "kendilik" kavramının nasıl ele geçirilebileceği üzerinde durulmalıdır (Gergen, 1973).

Yapılan bu insan tanımının vurgulamak istediği en önemli özellik yaratıldığı andan itibaren otomatik bir şekilde işlediği iddia edilen biyolojik yapısı dışında, insanın sosyal bir yönünün varolduğudur. Varolan bu sosyal yapı bir etkileşimler bütünüdür. Çünkü, insanın bu boyutu imal etme yeteneğine sahiptir ve ürünleriyle birlikte insanı, insanla birlikte yeniden ürünlerini vermeye programlıdır. Bu ürünler diller, dinler, masallar, söylenceler, mitler vs' dir. Kısaca kültürü meydana getiren bu ürünler her coğrafyada kendini farklı bir biçimde ifade etmektedir. Bu değişik ifade biçimleri; insanların geçmişini belirleyen, içine doğdukları dünyadır. Bunlardan da önemlisi şimdilerinin ta kendisidir. Tüm bunlar, insanın sosyal bilginin içinde yer alışı, katkısı ve sosyal bilginin karşısında aldığı duruş noktası sosyal temsillerin ana temasını oluşturmaktadır.

Sosyal temsiller fenomenini ortaya atan S. Moscovici' ye göre (1984) sosyal temsiller üzerimizde güç kurarlar, aktarılırlar, zaman içerisinde ortaya çıkan değişikliklerin, bütününde yer alan bir dizi üründürler ve kuşaklar tarafından gerçekleştirilirler (Moscovici, 1984a). Toplum içinde varolan tüm sistemlerin, adetlerin, geleneklerin inanışların ve buna benzer birçok koşulun dönüşümü ve aktarımı sosyal temsillere işaret eder. Bunlar da zaten bilginin ta kendisidir. Sosyal ve entelektüel faaliyet eninde sonunda bir provadır ve geçmiş deneyimlerimiz, şimdiki deneyim ve fikirlerimizin içine sızıp onların içine girmeye devam ederler (Moscovici, 1984a).

Sosyal temsillerin alanı bilginin ve bilgilenmenin temelidir. Değişmenin doğası sayesinde, kolektif yaşamda varolan bireyin davranışını değiştirebilir. Sonuç olarak, sosyal temsiller davranışları ve sosyal yapıyı etkileyebilecek güce sahip olur. Moscovici yaptığı araştırmaların sonucunda elde ettiği sosyal temsillerin hiçbirinin kognitif bir fenomen olarak zihinde tasavvur edilmediğini, baskın paradigmalara alternatif olabilecek bir içeriğe sahip olduğunu iddia eder (Moscovici, 1984b). Burada kastedilen bireysel kognitif süreçler, sosyal temsillerin oluşumunda ve yayılımında etkili olabilecek güçte değildir. Çünkü, sosyal temsiller ya da bilgi birikimleri, cemaatin üyeleri tarafından kolektif bir biçimde paylaşılmaktadır (Krues, Schwarz, 1992).

Avrupa'da, sosyal temsiller fenomeninin ortaya atılmasıyla birlikte, sağduyu ve bilim kavramları incelenmeye başlanmıştır. Buradaki temel amaç toplumda sosyal bilginin oluşumunun ve içeriğinin sorgulanmak istenmesidir. Çünkü, pozitivist bilgi edinme yöntemlerinin sosyal bilimlere de kapsayacak duruma gelmesi, bilimin kamunun gündelik yaşantısına girmiş olması, bu yeni bilgi biçiminin yaşamı nasıl etkilediği hakkında merak uyandırmaya başlamıştır. Bu nedenle de; bu çerçeve içinde, teker teker bu kavramların yeniden tanımlanması gereği doğmuştur. Ancak, Avrupalının gündelik yaşantısında bu iki temel kavram, birbirinin içinde yer almaya başlamış ve sınırları çizilemez hale gelmiştir.

Moscovici'ye (1984a) göre, bugün bilim ve sağduyu birbiriyle sürekli bir yer değiştirme yaşamaktadır. Sağduyu kavramını şöyle tanımlamak mümkündür; aynı coğrafya üzerinde yaşayan, ortak kültürel ve tarihsel özelliklere sahip cemaatlerin oluşturduğu ortak kanaatler topluluğudur. Bu ortak kanaatlerin oluşmasında elbette ki, iktidarı elinde bulunduran ideolojilerin büyük etkileri vardır. Moscovici bu durumu şöyle ifade etmektedir; Bilim temelini sağduyudan alır ve sağduyu tarafından, ortak olmayan bir şekilde meydana getirilmiştir; ama şimdi sağduyu ortaklıklar tarafından meydana getirilen bilimdir (Moscovici, 1984a, s/29).

Yani, sağduyu yerini bilime bırakmış böylelikle de bilim sağduyu haline gelmiştir. Sözelimi çocuk yetiştirme bugün geleneğin ağır bastığı sağduyu yerine bilimsel temelli bilgi ağırlıklı sağduyuya dayanmaktadır. Moscovici bu dönüşümü sosyal temsiller olarak tanımlamıştır. Ancak sosyal temsiller yalnızca bir dönüşümün ürünü değildir. Burada önemli olan sosyal temsilleri meydana getiren bilim ve sağduyu birlikteliğinin nasıl oluştuğudur. Bu oluşumu destekleyen temel varsayım insanların yaşam biçimlerine çok yoğun bir şekilde

etkileyen o dönemin hâkim fikir ve ideolojileridir. Dolayısıyla, sosyal temsillerin Avrupa'da bu kadar bariz bir biçimde yaşanıyor olması çok şaşırtıcı değildir. Çünkü modernizmin ve pozitivist bilimin hâkim fikir haline geldiği Avrupa'da geleneklerin, adetlerin, dinin, batıl inanışların insan hayatına hükmedebilmesi pek olası gözükmemektedir. Çünkü modernizm ve pozitivism Batı entelektüel tarihinin önemli geleneklerinden biridir. Pozitivism anlaşılmadan modern düşünce, o anlaşılmadan Batı düşüncesi anlaşılabilir (Arslan, 1995). Ancak, burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta, hâkim fikir ne olursa olsun, o hâkim fikrin hükmü altına girecek olan cemaatin tarihinden ve kültüründen getirdiği özellikler sayesinde o cemaate göre baştan yorumlanarak uygulanmaya başlanacak olmasıdır. Dolayısıyla artık ne hâkim fikir - bilimsel bilgi - ne de cemaatin kültür ve tarih ortaklığı - sağduyu - saf bir şekilde yaşanmayacaktır.

Tüm bu soruların cevaplarını bulmak için yeni bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu da şöyle tanımlanabilir: Önemle üzerinde durulması gereken şey elde edilen bu sosyal bilginin kaynağının tam olarak ne olduğu değil, içeriği oluşturan yapının ne olduğudur. İçeriği oluşturan yapı derken kastedilen nokta, bir yapı ortaya koymak ve onun tanımını yapmak değildir. İçerik, dilin kullanımı sonucu ortaya çıkan bir kimlik tarifidir. Bu tarif, dilin içinde var ettiği sosyal bilgi ve bu bilginin oluşturulmasını, etkileşimler sonucu ortaya koyan yeni bir bilgi formudur. Yani sosyal temsillerdir.

Bahsedilen bu bilgi formu, sosyal temsiller fenomeni içinde bilginin dönüşümü olarak bir anlam kazanabilir. Bilginin dönüşümü kavramını açıklayabilmek için ise bu kavramın var olduğu teorik, tarihsel ve kültürel çerçeve içerisinde değerlendirme yapmak gerekmektedir. Yani, geçmişte hâkim fikir olduğu kabul edilen sağduyunun, pozitivistik bilimsel bilgi sayesinde iktidardan düşmesi ve yerini pozitivist bilgi edinme yollarının ürünlerine bıraktığı tarihsel geçmişten itibaren, toplumda hâkim fikrin ne olduğu sorusu sorulmalıdır.

Bu merci değişikliği, elbette ki yansımalarını toplumun gündelik yaşantı ve uygulamaları üzerinde göstermeye başladı. Bu yansımalar birçok değişikliğin ismidir. Yaşam tarzları, yaşam pratikleri, düşünce sistemleri ve en önemlisi konuşulan dilin değişmesidir. Dolayısıyla, bilginin dönüşümü bu aşamada başlamıştır. Bu dönüşüm, sağduyunun hâkim olduğu dönem ve bilimin hâkim olduğu dönemin tamamında olduğu gibi katı ve kesin değildir. Çünkü, buradaki aktarım hâkim fikirlerin hükmünde gerçekleşmektedir. Toplumun

yaşayışında, bilginin kişiler tarafından kabul edilmesi, alınması ve yorumlanması sonucunda bir karşılaştırma ve çatışma yaşanmaktadır. Bu karşılaştırma ve çatışma, dönüşümün yaşandığı ara alanda meydana gelir. Dolayısıyla, bu bilginin varolması ve bu bilginin elde edilmesi için toplumla hâkim fikirler arasına sızmak gerekmektedir. Bu eylemi gerçekleştirebilmek için bu dönüşümün dışavurumunu başlatan ve oluşturan dille ilgilenmek gerekmektedir.

Tarif edilmeye çalışılan, dönüşen bilgi sosyal temsillerdir. Kabaca, bilimsel platformda ortaya atılmış herhangi bir teorik form, halk tarafından nasıl yaşanıyor ve uygulanıyor sosyal temsiller o noktada başlamaktadır.

Aslında sosyal temsilleri ifade etmedeki en büyük güçlük, sağduyusal ve bilimsel bilginin tariflerinin birbirlerinden ayrılmamış olmasında yatmaktadır. Sosyal temsiller çerçevesinde sağduyu ve sağduyusal bilgi farklı iki kavrama işaret etmektedir. Sağduyu, bir halkın kendi tarihsel ve kültürel geçmişinden beslenerek gelen ortak kanaatler grubudur. Bu anlamda sağduyu dönemsel olarak birtakım farklılıklar içerebilmektedir. İşte, sağduyusal bilgi de burada kendini göstermeye başlar. Yani, dönemin ortak kanaatlerinin etkisi altında kaldığı güç ve iktidar düzeneği değiştikçe sağduyusal bilgi de sürekli bir dönüşüm yaşayacaktır. Sosyal temsillerin ortaya koyduğu tarihsel boyutta, bilimsel bilginin tahakkümü nedeniyle, sağduyusal bilgiyi elde etmenin yolu biraz daha aydınlık görünmektedir. Çünkü, sağduyu ve sağduyusal bilgi durağan bir yapıya ve içeriğe sahip değildir. Bunun aksine bilimsel bilgi ve topluma yansması güç ve iktidarı elinde bulundurduğu için, durağan ve oldukça açıktır.

Sosyal Temsiller Fenomeninin Temel Kavramları

Sosyal temsiller bir bilgi inşasının ürünüdür. Çevresiyle sürekli etkileşim içinde olan insanın karşılaştığı birçok şey onun için yeni ve tanımlanamazdır. Kişi çevresiyle iletişim sağlamak için lisanı kullanmaktadır. Dilin aktarım gücü sayesinde de cemaatin ortak kanaatleri hem meydana getirilebilmekte hem de sonraki kuşaklara ulaştırılabilmektedir. Gözlem dili ve mantık dili arasındaki orta nokta temsillerin kaynağını oluşturmaktadır (Moscovici,1984a).

Temsillerin kapladığı iki temel alan vardır. Bunlardan biri kutsal (sacred) alan, diğeri de cismanî (profane) alandır. Kutsal (sacred) alan; Amaçlı insan faaliyetlerinden oldukça ayrı tutulan bir alandır. Cismanî (profane) alan; Sahte faydacı alanların icra edildiği alandır.

Bu iki alan birtakım bilgi yapılarına işaret eder. Bu bilgi yapıları şöyle açıklanabilir. Kutsal alanın varlığı sonucu ortaya çıkan kavramlar, ortak noktada fikir birliğine varılmış bir evren yaratırlar (consensual universe). Cismanî alanın varlığı sonucu ortaya çıkan kavramlar, maddeleştirilmiş; şeyleştirilmiş bir evren yaratırlar (reified universe) (Moscovici, 1984a). Bu iki alan düşünce sistemlerine ve yaşam tarzlarına işaret eder.

Tüm oluşumların yanı sıra, insanlar için en önemli olan sorun, karşılaşılan her şeye karşı bir aşinalığın hemen geliştirilememesidir. Burada sosyal temsiller fenomenin iki önemli yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar aşına olunanlar ve aşına olunmayanlardır. İnsanların amacı yaşam alanları içerisinde olan herşeyi kontrol altında tutabilmektir. Bunun için de aşına olunmayanları bir şekilde aşına kılmak durumundadır. Sosyal temsillerin amacı da bunu gerçekleştirmektir. Bunun için iki merkezî kavram vardır; Demirleme (anchoring) ve nesnelleştirme (objectifying)

a-Demirleme (Anchoring); aşına olunmayan nesnelere aşına kılmak için kullanılan ilk basamaktır. Burada önemli olan, aşına olunmayan bu yapıyı isimlendirmek ve zihinde uygun bir yere yerleştirmektir. Moscovici (1984) demirleme faaliyetini şöyle değerlendirmektedir; (a) bir kere isimlendirildiğinde, kişi ya da şey tarif edilebilir ve özellikler, eğilimler, v.b.g kazanabilir, (b) bu özellikler veya eğilimler yoluyla da diğer kişi veya şeylerden farklı hale gelir, ve (c) o kişi veya şey aynı geleneği edinmiş ve paylaşan kişiler arasında bir geleneğin nesnesi haline gelir (Moscovici, 1984a).

b- Nesnelleştirme (Objectifying) ; Demirlemenin ardından gerçekleşen bu faaliyet, daha üst düzeyde bir yapıya sahiptir. Kaba bir ifade ile, soyut olanı somut olana dönüştürme faaliyeti olarak ifade edilebilir. Moscovici' ye göre (1984) nesnelleştirme faaliyeti şu üç basamaktan geçerek gerçekleşir. Birincisi kesin olmayan nesnenin, ikonik niteliği keşfedilir ve o imajdan bir kavram üretilir. Sonra imajları, sembolere çevirebilen kavramlar, bu fikirler bileşenini sembolize eden bir imajlar bileşeni, ve bu bileşeni şekillendiren öz kalıbı ile bütünleştirilir veya onunla ilişkiye sokulur (Moscovici, 1984a).

Bu iki kavram sosyal temsillerin oluşmasını sağlayan ilk basamaklardır. Yeni gelen herhangi bir bilgi bu iki aşamadan geçerek, bireyin kendi bünyesinde vattığı eski bilgilere eklenerek hem yeni bir bilgi oluşturacak hem de bilginin dönüşümünü sağlayacaktır.

Türkiye'de Sağduyu Ve Bilim

Türkiye'de sağduyu ve bilim ayrımı, Avrupa'da gelişmiş olan fikir, iktidar ve güç bağlamı üzerinden tartışılmaz. Çünkü, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada varolan tarihsel ve kültürel gelişim Avrupa'dan etkilenmekle birlikte, Avrupa'nın yaşamış olduğu devirleri aynen yaşamamıştır. Türkiye'de yaşayan bireylerin bilgiyi nasıl edindikleri, bilgiyi kendi bünyelerinde nasıl yaşadıklarını kestirmek oldukça güçtür. Çünkü, Avrupanın yaşamış olduğu rönesans, reform ve aydınlanma gibi, düşünce ve yaşam tarzlarını yeni baştan kurgulayacak köklü tarihî, dinsel ve kültürel devrimler yaşanmamıştır. Dolayısıyla da, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada hâkim olan ideolojinin ne olduğu sorusuna Avrupa'da olduğu kadar; kesin bir yanıt vermek oldukça güçtür. Ancak, Batının gelişmesi ve hâkim konuma gelmesinin karşısında Osmanlı İmparatorluğu çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunun ilk göstergesi Tanzimat ile birlikte; batılılaşmaya, çağdaşlaşmaya ya da modernleşmeye kesin adımın atılmış olmasıdır (Akşin, 1997). Ama ancak, 1923 yılında cumhuriyetin ilanı ile artık tanımlayabileceğimiz ve uygulamalarından sözdebileceğimiz bir ideoloji Türkiye'nin gündemine yerleşmiştir. Bu ideoloji "Batılılaşma/Batıcılık" olarak tanımlanan modernitedir.

Batıcılığın - yani modernitenin - getirdiği yeni birçok kavram ve ulaşılması gereken yeni hedefler vardır. Bu yeni hedef ve kavramlardan da önemlisi batıcılığın bir ideoloji teklif ediliyor olmasıdır. Teklif edilen bu ideoloji de modernizm ve onu ürünü olan pozitivistizmdir. Türkiye'nin batılılaşmayı, dolayısıyla da pozitivistizmi kabul etmesi, o dönemlerde içinde bulunduğu sıkıntılarla açıklanabilir. Hüsamettin Arslan (1995) bu durumu şöyle yorumlamaktadır; Pozitivistizmin toplumumuza giriş kontekstine bakılırsa, Osmanlı elitlerinin, parçalanma sürecindeki bir imparatorluğun yaralarını sarmak üzere gönüllü olarak aldıkları ilk modern reçetedir (Arslan, 1995, s/567). 1923'den beri devletin resmî ideolojisi olarak kabul edilen modernite, iktidarı ve gücü elinde bulundurmaktadır. Ancak, modernitenin ilk defa cumhuriyetle başladığını da iddia etmek yanlış olur. Çünkü, batılılaşma Tanzimatla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna girmiş bir kavramdır.

Batılılaşma, Tanzimatla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna girmiş olsa da başarılı bir sonuca ulaşamamıştır; çünkü, batılılaşma o zamanlar Osmanlı için yalnızca alternatif bir reçeteydi, resmi bir ideoloji değildi (Arslan,1995).

Ancak, batılılaşmanın resmi ideoloji olarak hayata geçişi cumhuriyetin ilanıyla birlikte olmuştur.

Yetmiş dört yıllık cumhuriyet geçmişi olan, cumhuriyetten oldukça farklı bir idare biçiminden bu noktaya gelen Türkiyenin; görünürde varolan ideolojilerin, yaşamın içinde bizzat varolan halk tarafından nasıl algılandığı; değişen ideolojinin nasıl kabul gördüğü ve bilgi dönüşümünün nasıl yaşandığı, önemli sorulardır. Bilim ve sağduyu bağlamında bu soru işaretleri kümesine bakılacak olursa ortaya şöyle bir manzara çıkacaktır. Osmanlıdan farklı olarak cumhuriyetin ilanı, meclisin iktidarın başına geçmesi ve laikliğin kabulü, Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan insanları seküler bilgi ve dolayısıyla da pozitivist bilim anlayışıyla başbaşa bırakmıştır.

Bu küçük tarihsel öykü Avrupadaki sekülerleşme tarihiyle herhangi bir benzerlik veya yakınlık göstermemektedir. Çünkü, Türkiye'de seküler bilgiye geçiş ve kabul, bireylerin ortak mahsulü olarak değil, iktidarın bir faaliyeti olarak meydana gelmiştir. Dolayısıyla, bilginin oluşumu, oluşumundan ziyade dönüşümü refleksif bir şekilde meydana gelmemiştir (Arkonaç, Paker, 1996). Daha açık bir ifade ile pozitivism ve bilim, Türkiye'de Avrupa'da olduğu gibi toplumun bir imalatı değil, batılılaşma adına kabul edilmesi gereken bir bilgi biçimi olarak sunulmuştur. Seküler bilgi anlayışına geçiş her ne kadar cumhuriyetin ilanı ile birlikte kesin bir tarih ve zemin kazanmış olsa da, daha önce de ifade edildiği gibi Batılı bilginin alınışı ve yaygınlaşması açık bir şekilde gerçekleşmemiştir. Osmanlı'da Doğu bilgi birikimi ile Batı bilgi birikimi birbirinden haberdar bir biçimde ilerlemiştir. Bu açıdan yaklaşıldığında sosyal temsil bilgi formu oluşum açısından hiçbir engelle karşılaşmamaktadır. Yani, Batılı bilgi ve geliştirmiş olduğu bilimsellik anlayışı ile şekillendirilmeye çalışılan toplum ilişkilerinde, toplumsal dönüşümlerin oluşması, anlaşılması ve açıklanmasında etkili olmaktadır (Tuna, 2000).

Araştırmanın amacı gereği, deliliğin Avrupa'da Türkiye'de tarih boyunca nasıl algılandığına ve bu meseleye dair neler yapıldığına kısaca bakmak yerinde olacaktır çünkü, bugün sözü edilen delilik bilgisi bu bilgi birikimlerinin ürünüdür.

Avrupa'da Delilik

Avrupa'da deliliğin gelişimini ve bu gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan uygulamaları anlayabilmek için; deliliğin tarihine kısaca bir göz atmak yerinde olacaktır.

Ortaçağda özellikle 15. yüzyılda "su ve delilik" arasında bir bağlantı olduğu düşünülüyordu. Foucault' ya göre (1995a), 15. yüzyıl boyunca tek başına ölmek çok büyük bir korkuydu. 15. yüzyılda delilik, batı zihninde korkunç bir felaket olarak değerlendiriliyordu. O zamanın anlayışına göre, yalnızken ölmek, ne kadar korkunçsa, delilik bu durumu insanlara her gün tekrar tekrar yaşatmaktaydı (Parker, Georgaca, Harper, MacLaughlin, Stowell-Smith,1995). Ortaçağın sonlarında, cüzzam deliliğin yerini dolduran bir kavram haline geldi. Cüzzam için özel bir tedavi gerekmektedir. Cüzzam zihinde meydana gelen ve yeni tanımlanmaya çalışılan bir olguydu. Ama, toplumdan sapma gösteren bir yapıydı. Cüzzam, tıbbi açıdan, kapalı tutma eyleminin, 17. yüzyılda oluşan biçimi sayesinde bir ölçüde dışlanmış ve deliliğin yanısıra, manevi bir dışlanma mekanıyla bütünleşmişti (Foucault, 1995b). 1656' da ilk kez Paris Genel Hastanesi kapılarını cüzzamlılara açtı. 1676'da da Fransa Kralının emriyle bütün şehirlerde kurumlaşma başladı. 1575'te de İngiltere'de "Houses of Correction" adı verilen kurumlar açılmıştı. Yani, deliler ve cüzzamlılar o günün koşullarına göre yapılandırılan yerlerde barındırılmaya başlandılar.

18. yüzyıldan önce, delilik sistemli bir biçimde bir yerlere kapatılmanın konusu olmuyordu. Bir tür yanlış ya da yanılsama olarak görülüyordu (Foucault, 1995a). Dolayısıyla da, 18. yüzyılın sonuna kadar, deliler hasta olarak görülüyordu. Bu dönemde delilerin tıbbî tedavisi için özel mekânlar kurulmuştu. Bu mekanlarda barındırılan deliler zincirlere bağlı bir şekilde, moral tedavi altında tutuluyordu. Bu tedavilerin desteklenmesinin en önemli nedeni; bu hastalığın, daha doğrusu delilik durumunun tam olarak tanımlanamaması ve bu hastalığın bulaşıcı olduğuna dair duyulan inançtı. 1729' da İngiliz Quaker reformcu olan Samuel Tuke yeni yapılandırma başlatmıştır. Bu yerlerde tedavi olarak sıcak banyolar kurulmuş ve sıcak bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır (Parker. Georgaca, Harper, MacLaughlin, Stowell-Smith, 1995).

19. yüzyılın başlarındaki bir yere kapatma uygulaması, deliliğin bir yanlıştan çok düzene ve normale karşı bir konumda algılanıyor olmasından kaynaklanıyordu. 19. yüzyılda hastane; teşhis ve sınıflandırmanın yapıldığı bir alandır. Foucault 19. yüzyılda Esquirol' un hastaların hastaneye yerleştirilmesi konusundaki açıklamalarını şöyle yorumlar; Hastaneye yatırmanın 5 ana nedeni vardır. 1) delilerin kişisel güvenliği ve ailelerinin güvenliğini sağlamak; 2) delileri dış etkenlerden kurtarmak; 3) kişisel dirençlerini kırmak; 4) zorla tıbbi bir rejime sokmak; 5) onlara yeni düşünsel ve ahlaksal alışkanlıklar kazandırmak (Foucault, 1995a).

Daha sonraki yıllarda, akıl hastalığının genel hastanelerde sosyal bir disiplin altına alınmasından ziyade, bireyin kendi benlik - disiplinin önemli olduğu kanısına varılmıştır. Burada benlik - disiplinden anlaşılan şey, akıl hastalığı olan kişinin vicdanıdır. Dolayısıyla da, oldukça radikal bir biçimde, akıl hastalığı tedavisi için geçerli olan psikiyatrik pratikler ortaya çıkmıştır.

Moral tedavi tıbbî bir yaklaşımdır. Ama, modern psikiyatrinin doğuşu 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılda İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasına rastlar. Bu dönemdeki tıbbî uygulamalar, moral tedavinin gelişmiş şeklidir. Bu tedavi şekli; çeşitli gözlemler ve kontroller çerçevesinde düzenlenmeye çalışılmıştır. Psikiyatrinin gelişimi teknolojinin ve bilimin gelişimiyle paralel bir gelişim göstermektedir. Ama, akıl hastalığının tanımlanabilmesi için sosyal belirtilere ihtiyaç vardır. Bu sayede tedavi biçimleri şekillenmektedir. Bu özelliği nedeniyle de diğer tıp dallarından ayrılarak daha özel bir mevkiye yerleşmektedir (Pichot, 1983). Ama, 1950' lerde psikiyatrik mucize gerçekleşmiş ve psikiyatrik ilaçlar kullanılmaya başlanmıştır (Parker, Georgaca, Harper, MacLaughlin, Stowell-Smith, 1995).

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra tanımlayıcı psikiyatrinin (Descriptive Psychiatry) etkisi azalmıştır. Özellikle ABD' de ruhsal bozukluklar ve hastalıklar birer tepki olarak tanımlanıp sınıflandırılmıştır. 1952 yılında ilk olarak yayınlanan DSM-1 "Tanı ve İstatistik El Kitabının" (Diagnostic and Statistical Manual) ruhsal bozukluklara ve hastalıklara yaklaşımı tanımlayıcı psikiyatrinin dışında oluşmuştur. Ardından, 1968' de DSM-2, 1987'de DSM-3, 1995' de DSM-4 yayınlanmıştır. Bu sınıflamaların yanısıra Dünya Sağlık Örgütü'nde (WHO) "Hastalıkların Uluslararası

Sınıflandırılması" (International Classification of Diseases) ICD-8'de ruhsal bozukluklara ve hastalıklara yer vermeye başlamıştır. Ardından 1979' da ICD-9, 1987' de ICD-10 yayınlanmıştır. Bu iki sınıflamada da ruhsal bozukluklar ve hastalıklar, 5 boyutta ele alınır: 1. boyut; ruhsal bozuklukların tanısı, 2. boyut, gelişme ve kişilik yapısı, 3. boyut; bedensel bulgular, 4. boyut; stres, 5. boyut; hastanın son bir yıl içinde topluma uyumu gözönünde tutularak hastaya teşhis konulur (Köknel, 1989).

Delilik kavramı, tarih boyunca bu denli ilgi görmesine ve günümüzde ileri uygarlık düzeyine erişmiş bazı ülkelerde en önemli sağlık sorunu olarak kabul edilmesine karşın, çağdaş insanın bu konudaki bilgisi birçok konuda sahip olduğu bilgilere oranla daha azdır ve kimi zaman yanlış kavramlara saplanıp kalmıştır (Geçtan, 1995).

Yüzyıllar boyunca değişik isimler alan ve değişik tanımları yapılan delilik kavramı, kimi zaman yanlış anlaşılmış, kimi zaman yargılanmış ve mahkum edilmiş, kimi zaman da önemli bir hastalık olarak topluma sunulmuştur. Ancak modernite tüm bilim dallarını fazlasıyla etkilediği gibi delilik kavramını da etkilemiştir. Modernite ile beraber, insanın rasyonel bir nesne olarak tanımlanmaya başlanması, aklın (reason, raison) kavramlaştırılması meselesini gündeme getirmiştir. Modernite bireylerin içsel dünyalarını, yani zihinlerini açıklamaya çalışırken şöyle bir yol kullanmaktadır. Dış dünyanın gerçekleri ve doğası, ilerlemeci rasyonel bilimsel keşiflerle açıklanacaktır (Parker, Georgaca, Harper, MacLaughlin, Stowell - Smith, 1995). Bu anlayışta irrasyonaliteye yer yoktur. Dolayısıyla da deliliği ya da akıl hastalığını anlamak bu yolla çok kolay olamayacaktır. Çünkü, akıl ve akıl dışılığın varlığının; zamana ve mekana bağımlılığı, uzay-zaman boyutunda değildir, kültür ve tarih boyutunda anlaşılabilir.

Türkiye'de Delilik

Deliliğin incelenişi ve tedavi edilmesini Anadolu'da, Selçuklu dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlılar da Selçuklulardan kalan miras doğrultusunda tıp alanında çalışmaya devam etmişlerdir. Ancak, Osmanlıların tıp anlayışları skolastik, islami ve oryantal içeriklidir (Tunaboğlu - İkiz, 1995). Selçuklular

ve ilk Osmanlılar döneminde "Şifâhaneler" kurulmaya başlanmıştır. Bu ilk şifâhaneler; Kayseri, Sivas ve Erzurum'da kurulmuştur. Selçuklulardan kalma geleneğe göre, deliler toplumdaki uzaklaştırılmıyor, hapsedilmiyor ve kötü muamele görmüyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de uygulamalar aynen devam etmiştir. Ayrıca kurulan şifâhaneler, bimarhaneler ve tımarhaneler şehirlerin en merkezî yerlerinde, sosyal, ekonomik, kültürel, dinsel etkileşimin en yoğun olduğu noktalarda, cami - medrese - hastane üçlüsü olarak kurulmaktaydı (Öztürk, 1994). Ayrıca Osmanlılar, ele geçirdikleri Bizans şehirlerinde de hastaneler açmaktaydılar. Özellikle, 15. ve 16. yüzyıllarda birçok hastane açılmışlardır. Bu hastaneler sırasıyla şöyledir;

Bursa Yıldırım Beyazıt Hastanesi (1439),

Edirne Cüzzam Hastanesi (1421),

İstanbul Fatih Hastanesi (1470),

Edirne II. Beyazıt (1485),

Karaca Ahmet Cüzzam Hastanesi (1514),

Haseki (1539),

Manisa (1539),

Süleymaniye (1555),

Toptaşı (1583).

Bu hastanelerin yanı sıra, ileriki yüzyıllarda daha birçok hastane kurulmuştur. Bunlardan bazıları; 17. yüzyılda Ahmet Sultan Hastanesi ve 1753 - 1834 yılları arasında, azınlıkların (Ermeniler, Museviler ve Rumlar) kurmuş oldukları hastanelerdir (Tunaboylu - İkiz, 1995).

Bu hastanelerin hiçbirinde kapatma uygulaması yapılmamıştır. Hastanelerin mimari yapısı da bu uygulamaya uygun bir tarzdaydı. Ortada daire biçiminde bir avlu ve onu çevreleyen özel odalar vardı. Dolayısıyla da, bu hastanelerde kapatma uygulamasının yapılması mümkün değildi. Bu hastanelerde yapılan tedaviler, genellikle semptomları ortadan kaldırmaya yönelik çabalardı. Örneğin; 1421' de Edirne kurulan Cüzzam Hastanesinde müzikle tedavi yapılmaktaydı.

Osmanlılar akıl hastalıklarına çok önem verirlerdi ve "Kafa Hastalığı" olarak adlandırılırdı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde tıbbı çok büyük bir önem verilmekteydi. Özellikle, İbn-i Sina 'dan kaynak alan tıp bilgileri onları hasta tedavisinde başarılı kılmakta, dönemleri içerisinde tıbbî, bir bilim ve uzmanlık alanı olarak kabul etmelerini, tıp konusunda ilerlemelerini ve birçok hastalık hakkında söz sahibi olmalarını sağlamaktaydı.

Osmanlı Tıbbında akıl hastalıklarıyla ilgili bilinen ilk sınıflamayı Mukbilzade, 1437' de yapmıştır. Mukbilzade, bu sınıflamayı yaparken iki temel düşünceden hareket etmiştir. a) Tüm hastalıkların merkezi sinir sisteminde kaynaklanması ve b) hepsinin organik nedenlerinin olması. Mukbilzade' nin sınıflaması şöyledir;

- 1- Baş hastalıkları; sersam diye adlandırmaktadır.
- 2- Seher hastalığı (Uyanık kalmak); hasta uykusuzluktan şikayetçidir, grip konuşur.
- 3- Ahze hastalığı; birden vücudun her yerinin felç olması.
- 4- Mal-i Hülya; aşk hastalığı olarak tercüme edilebilir.
- 5- Unutsağuluk hastalığı; hasta iyi işitir ve görür ancak çok hızlı unuttur.
- 6- Eblehlik hastalığı; genetikdir, hasta çocuk gibi davranır.
- 7- İhtilat-i zihn; tedavisi çok zor bir hastalıktır. Düşünme faaliyetleri zarar görmüştür, hasta ne konuşur ne de hayal kurar (tahayyül-ü fesadi), nesnelerin görüntüleri çarpıtılarak algılar.
- 8- Su'ban hastalığı (kafada su birikmesi); kafa ağırlığı ve göz kırpmada güçlük.
- 9- Devvar hastalığı; hastanın başı döner ve ayakta duramaz.
- 10- Kabus hastalığı; uyurken vücudun ağır hissedilmesi.
- 11- Sar'a hastalığı; duyuumsal motor sistemdeki düzensiz çalışmaların sonunda oluşur.
- 12- Sekte hastalığı; baş dönmesi ile başlar, kulaklarda baskı hissiyle devam eder. Hasta kımıldayamaz.

13- İhtilac hastalığı; geçicidir, kasların irade dışı hareketleriyle tanımlanmaktadır.

14- Lakve hastalığı; göz kaslarının hastalığıdır.

15- Ra'se hastalığı; hasta yaşlı ise tedavisi olanaksızdır. Özellikle de el ve kafadaki bölgeleri etkiler.

16- Falic; kasların tam dumura uğraması.

17- Tesennüc hastalığı; kasların spazm şeklinde kasılması olup, asıl neden nemli havalardır.

18- Küzaz hastalığı; kaslar ve sinirler sertleşir,boyunda büyük acı duyulur. Hasta zorla yemek yer ve konuşur.

19- Levi hastalığı; bu durumda hasta günlerce aralıksız yer içer, yorulunca diğer takip günler boyunca hiçbir şey yapmaz,hareketsiz kalır ve kendini çok yorgun hisseder.

20- Su'da; 14 değişik türü vardır. Mukbilzade bunları hıtlar teorisi (Hıtlar teorisi İbn-i Sina' ya ait ; ruhu inceleyip çözümlenmek için geliştirilmiş bir teoridir) ve nedenlerine göre sınıflandırır. Baş ağrılarının nedeni güneş altında uzun süre yürümek, kızgınlık, uykusuzluk, sıcak su ile yıkanma, uzun süreli beyni yorucu çalışma , korku, üzgünlük ve uzun süreli ağlamalar (Tunaboşlu - İkiz, 1995).

O dönemin bilimsel anlamda deliyi ya da akıl hastalığını tanımlaması böyleydi. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve hala bugünde, hastalıkların ya da özellikle deliliğin halk tarafından nasıl tanımlandığı üzerinde önemle durulmalıdır. Bilimsel anlamda çalışmalar, hastanelerin kuruluşu, tedavi biçimleri bir tarafa bırakılacak olunursa, inançların, ortak kanaatlerin kısacası sağduyunun ortaya koymuş olduğu, hayatta soluk alıp veren insanın yaptığı tanımlamalar önemlidir. Bunu için, Mehmed Sait 56 çeşit delilikten bahseder. Bunlar şöyle sıralanabilir;

1- Asil deli; Cennetten gelme olduğuna inanılır.

2- Ağzı açık deli; Konuşacağına bakar.

3- Yanız deli; Kendi kendini sever.

- 4- Bilkın deli; Nedensiz korkar.
  - 5- Yelpilik deli; Bayramlarda eğlenmez.
  - 6- Benkaz deli; Asla yorulmaz.
  - 7- Zır deli; Bir şey söyleyince eşek gibi ağlar.
  - 8- Zirzop deli; Suçlarını saklamaz.
  - 9- Esirik deli; Elbiselerini yırtar, salyaları akar.
  - 10- Takla göz deli; Kötü ve iyinin nereden geleceğini algılayamaz.
  - 11- Tamakar deli; İyinin ve kötünün nereden geldiğini bilmez.
  - 12- Lipri deli; Vücudunu doğru kullanamaz.
  - 13- Ebleh deli; Akıllı olduğunu sanır.
  - 14- Tiryaki deli; Kavga eder tabakları kırar.
  - 15- Gözü büyük deli; Çalışmaktan korkar.
  - 16- Kuş akıllı deli; Kavga etmeyi sever.
  - 17- Tembel deli; Kahvelerde uyur.
  - 18- Kızıl deli; Ufak olaylar yüzünde kavga çıkarır.
  - 19- Maskara deli; Soytarılık yapar.
  - 20- Cinni deli; İnsanlara ve hayvanlara vurur.
  - 21- Cin kıl deli; Deddiği olmazsa tepinir.
  - 22- Cebi pak deli; Boyanmayı sever.
  - 23- Haylaz deli; Hiçbirşey yapmaz.
  - 24- Maslahat deli; Başkaları için çalışıp sorumluluklarını unuttur.
  - 25- Şeytani deli; Kimseyi sevmez, bencildir.
  - 26- Suara deli; Şiir yazar.
  - 27- Çılgın deli; Saldırgan olur.
  - 28- Çarpık deli; Ellerini ayaklarını oynatır.
-

- 29- Sevdavi deli; Kanun dışı mallara sahiptir.
- 30- Sabırsız deli; Zinayı sever.
- 31- Serseri deli; Haylazlığı sever.
- 32- Sürtük deli; Vaktini kahvelerde geçirir.
- 33- Sünepe deli; Yahudilerle konuşur.
- 34- Rabıtasız deli; Konuşması mantıksızdır, düşüncesi bozuktur.
- 35- Dem geldi deli; Bazen sakın bazen coşkulu deli.
- 36- Zınkıl deli; Yetişkin olup çocuklarla oynar.
- 37- Zır zır deli; Çok konuşur.
- 38- Dal bastı deli; Kötü laflar (küfür) söyler.
- 39- Tartagan deli; Kendine bakamaz.
- 40- Süfli deli; Önüne ne konursa yer.
- 41- Farsi deli; Çok az konuşur.
- 42- Pervane deli; Bir şeyi yüz kere söyler ve yapmaz.
- 43- Pişikir deli; Fahşelik yapar.
- 44- Kelpi deli; Küfreder, dine söver.
- 45- Futur deli; Dişlerini gıcırdatır.
- 46- Uflaz deli; Soytarılık yapar.
- 47- Fesda deli; İnsanlar arasına nifak sokar.
- 48- Gitane deli; Piç gibi davranır.
- 49- Fırfır deli; Hemen tepki gösterir.
- 50- Kayık deli; Herşeye inanır.
- 51- Misafir deli; Çok içer.
- 52- Cömert deli; Tüm parasını içmek için harcar.
- 53- Alış veriş delisi; Deli gibi satın alır.

54- Cevdar deli; Çok konuşur ama kimse anlamaz.

55- Kurudem deli; Her zaman şarkı söyleyip gülen deli.

56- Oynatan deli; İstek dışı hareketler yapar (Tunaboşlu - İkiz, 1995).

Bilimsel anlamda çalışmalarını sürdüren hastanelerin yanında, telkinle sorunların üstesinden gelmeye çalışan dini topluluklar da (tekke) vardı. Bu dini topluluklar, İslam dini ve dolayısıyla Tasavvuf felsefesinin etkileriyle, deliliğin tedavisinde geçmişte ve şimdi etkili bir seçenek olarak görülmektedir. Osmanlı halk kültüründe, halkın inançlarına göre deli; metafizik dünyadan bilgileri getirebilme yeteneğine sahip olan ve bu mesajlara hiçbir sansür uygulamayan kişilerdir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde ve özellikle Tanzimatla birlikte, tıp alanında gelişmeler yaşanmıştır. Bunların en önemlisi, 14 Mart 1826' da Sultan II. Mahmut' un ilk tıp fakültesini kurmasıdır. Bunun yanı sıra yurt dışından gelen birçok tıp adamı da bu gelişimlerin destekçisi olmuştur. Tüm bunları takiben 1898 yılında, yurt dışında eğitim görmüş olan, Türkiye'nin ilk psikiyatristi Raşit Tahsin, Gülhane Askerî Tıp okulunda ilk psikiyatri derslerini vermeye başlamıştır.

Ardından, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, bilimsel ve sosyal yaşamda çok daha büyük ve kapsamlı değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Bu değişiklikler psikiyatride de kendini göstermeye başlamıştır. Ancak, önceki yıllarda başlayan ilerleme çabaları etkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Bunun en güzel örneği, Raşit Tahsin'in izinden giderek Türk psikiyatrisini kurmuş olan Mazhar Osman Uzman'dır. Daha sonraki yıllarda Gülhane Askeri Tıp okulundan İstanbul Tıp Fakültesine geçen Mazhar Osman, köhneleşmiş olan Toptaşı tımarhanesini 1927'de Bakırköy'e taşımıştır. Bu psikiyatrlar Türkiye'ye Kraepelin okulunu öğretmişlerdir. Temelini buradan alan psikiyatri şimdi, Türkiye' deki tüm tıp fakültelerinde varolan bir anabilim dalıdır. Şu anda ülkemizde, Bakırköy, Manisa; Elazığ, Samsun ve Adana' da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı beş akıl ve ruh hastalıkları hastanesi bulunmaktadır

Araştırmanın Amacı

Bilimsel bilgi formunun ve sağduyusal bilgi formunun karşı karşıya olduğu ve etkileşimleri sonucu meydana gelen sosyal temsillerin Türkiye'de nasıl işlediği bu araştırmanın ana temasıdır. Bu ana temanın araştırılabileceği konu olarak "Deliliğin" seçilmesinin nedeni ise şöyle ifade edilebilir. Delilik modernitenin getirdiği bir bilgi formu olmaktan çok, daha önce halk tarafından yorumlanmış ve yaşanmış bir olgudur. Dolayısıyla, bilimsel bilginin deliliği ele alışından çok daha önceki dönemlerde de delilik hayatın içinde varolmayı sürdürmüştür. Deliliğin ve delinin hayat içindeki bu serüveni elbetteki halkın ortak kanaatleri içinde de belli bir yere, tanıma ve yaşam pratiğine sahiptir. Bilimsel bilginin, bilgi formları üzerindeki hâkimiyetinin - modernitenin bilgiye yaklaşısı ve bilgi üretme yöntemi - ardından yeni bir "deli" tanımı gündeme gelmiştir. Dolayısıyla teknik olarak açık bir şekilde ortaya konabilecek varsayım "deliliğin" iki ayrı bilgi formuna sahip olabileceğidir. Ancak, burada kastedilen bu iki bilginin tamamen ayrı yapılara sahip olduğu ve ayrı şeyleri tanımladığı problemi değildir. Elbetteki bir delinin ne olduğu, ona nasıl davranılması gerektiği insanlık tarihinin başından bugüne kadar sorgulanan bir yapıdır. Dolayısıyla, bilimsel bilgi kabaca sağduyusal gereklilikler sonucu "deli' yi" ve "deliliği" araştırma nesnesi haline getirmiştir. Ancak, oldukça kırılğan bir nokta olan ve sosyal temsiller fenomenin odağında yer alan temel problem şudur; Sağduyusal temelli bir bilgi - tabi ki aynı temelli bir olgunun - bilimsel bilginin ürettiği bilgi biçimiyle nasıl etkileştiği, aradaki etkileşimin nasıl gerçekleştiğidir. Buradan hareketle, "deli" ve "delilik" ile ilgili - temelini oluşturulmuş bilgi formlarından alan - yeni bilginin ne olduğu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Türkiye'de modernitenin iktidara gelmesi ve hâkim bilgi biçimini ele geçirmesi sebebiyle, sağduyusal ve bilimsel bilginin karşı karşıya kaldığı, bu nedenle de "deliliğe" dair bir sosyal temsilin olduğu ve bunun ne olabileceği araştırmanın temel sorusudur.

Yöntem

Söylem Analizi (discourse analysis)

Sosyal psikolojinin bugün geldiği nokta, yöntemsel anlamda birçok yenilik ve değişiklikleri kapsar. Yöntemsel anlamda yapılan bu değişikliğin gerisinde felsefi birtakım farklılıklar vardır. Geleneksel yöntem anlayışına göre psikoloji, insan davranışı bilimi olarak tarif edilmektedir. Psikolojinin bir alt alanı olan sosyal psikoloji de; insanlar arası ilişkiyi davranış boyutunda açıklamakla yükümlüdür (Gergen, 1973). Ancak, bu anlayışın sosyal davranış açıklamadaki kısırlığı sonucu, sosyal psikoloji, bugüne dek benimsediği psikoloji ve sosyal psikoloji kavramalarını sorgulama gereği duymuştur. İlk olarak sorgulanması gereken kavram da "insan" dır.

Buradan hareketle sosyal psikoloji, geleneksel sosyal psikolojinin insan tanımının dışında, yeni bir insan tanımı yapmak durumunda kalmıştır. Ancak, yapılan bu tanım -mutlak- " insan " adına değil, bireyin içinde bulunduğu iletişim bağlamında, diğerleri tarafından nasıl tanımlandığı çerçevesinde yapılmaktadır. Yapılacak olan bu insan tanımı, bazı kavramların açıklanması gereğini doğurmaktadır. Yani, insanlar arasındaki karşılıklı etkileme ve etkilenme anlayışının bilime girmesiyle, sosyal psikoloji konu başlıklarını ve bu konu başlıklarını araştırmanın anlamını yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır (Rijsman, Strobe, 1989). Bunların en önemlisi "insanın içinde bulunduğu iletişim bağlamı" kavramının ne demek olduğudur. Bu kavram kısaca, şöyle tanımlanabilir; içine doğulan tarih, kültür, dil, coğrafya ve din bileşenlerinin oluşturduğu bütün. Bunların zamansal ve mekansal anlamda ortaklıkları sonucu meydana gelen kavram da söylem (discourse) adını almaktadır.

Söylemi tanımlamak için yapılan tüm girişimlerde varılacak ortak nokta, iletişimin, dolayısıyla dilin ne kadar önemli olduğudur. Bunun nedeni de son derece açıktır. Çünkü, söylem dil tarafından üretildiği gibi dil aracılığıyla da aktarılmaktadır. Dolayısıyla, konuşulan ya da yazılan herşey, söylemin kendisi hakkında ve söyleme dahil olan kişinin kendisi ve ait olduğu söylem hakkında bilgi verir. Çünkü, insanların kullandığı dil, sosyal dünyanın değişkenlikleri (variations) tarafından inşa edilmektedir (Potter, Wetherell, 1987). Buradan hareketle geliştirilen söylem analizinin en önemli bileşeni dildir. Dilin herşeyi

inşa ettiğine ve bu inşayı gerçekleştirdiği sırada da aktarımı sağladığına inanılır.

Sosyal psikolojinin temel aldığı sorun inşaları tanımlayabilmektir. Dolayısıyla, söylem analizinin tarif etme yöntemi; konuşan kişinin bağımsız, gerçek ve kesin ifadelerinin hangi değişkenlerde olduğunu bulabilmektir (Potter, Wetherell, 1995). Bu yaklaşımı ortaya koyan sosyal inşacılar için dil bir eylemdir (Edwards, Potter, 1992). Bu eylemde insanlar konuştuğu dünyalarını karşılıklı olarak inşa ederler ve bu inşa sürekli bir şekilde devam eder. Bu süreklilik içerisinde de nesneye dair bilgiyi taşıyan söylemler cemaati kontrol altında tutarlar (Foucault, 1975, 1979). Yine bu görüşe göre, birey ve toplum ayrı birer varlık değildir. Aksine birbirleriyle ilişkili olup tek bir sistemin parçalarıdır. Bireyin bağlandığı sosyal uygulamalar, içinde yaşadığı sosyal yapı, düşünce ve yaşantılarını çerçeveleyen söylemler tek bir fenomenin cepheleri haline gelir. Dolayısıyla, ne bireyin ne de sosyal yapının basit bir ürünü değildir. Söylem sosyal yapıya gömülü olup onun bir parçasıdır. Dolayısıyla burada dil kendimizi ifade etmenin basit bir yolu olmaktan çıkar (Arkonaç, 1998b).

Araştırmacıların, söylem çalışmalarında benimsedikleri bazı kavramlar vardır. Bunlar; dilin çeşitlenen anlamı, konuşma eylemi (speech act theory), konverzasyon (mükâmele, konuşma) analizi (conversation analysis) ve etnometodolojidir (Burr, 1995). Burada ulaşılmak istenen nokta; konuşan ya da yazan kişinin, hangi etkiler altında kalarak konuşmasını ya da yazısını inşa ettiği ve retorik olarak gelişimi ve nasıl işlendiğidir.

Söylem analizi, epistemolojik anlayışı sebebiyle, yalnızca konuşmaları ve metinleri değerlendirmeye alır. Yaptığı değerlendirme içerikle ilgilidir ve dilin dilbilimsel yapısıyla ilgisi yoktur. Söylem analizi, ilgi odağını üç nokta da toplar. Bunlar; eylem, inşa ve değişkenlik kavramlarıdır (Potter, Wetherell, 1987). Bunların yanısıra söylem analizi, gündelik konuşma ve düşüncenin retoriksel yapılandırmasıyla da ilgilenmektedir (Billig, 1993).

Söylem analizi, insanı sosyal yaşamda geleneksel yöntemlere göre, farklı bir şekilde konumlandırmaktadır. İnsanı, kendi özerk dünyası içinde incelemek gerektiğine inanan söylem analizi yöntemi; zoraki sosyal ortamlar yaratmadan, doğal sosyal ortamın ve doğal bir sosyal araç olan dilin, birebir kendisiyle

ilişki kurarak sosyal psikoloji yapmaktadır. Dolayısıyla da, bilgi oluşumuna, sosyal temsiller bağlamında bakan bu çalışmanın, söylem analizini seçme nedeni de bilgi dönüşümünü doğal ortamında yakalayabilmektir.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'de gerçekleştiği varsayılan bilginin dönüşümü ve sosyal temsilleri ortaya koymaktır. Sosyal temsiller yeni bir bilgi biçimidir. Bu yeni bilgi biçimi; halkta varolan hazır bilgi biçimleriyle, halka sunulan yeni bilgi biçimlerinin karşılıklı etkileşimi sonucu meydana gelir. Dolayısıyla, araştırmanın soruları sosyal temsilleri ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır. Sorular gündelik dilde hiçbir teorik ve tıbbî bilgi katılımcıya aktarılmayacak şekilde hazırlanmıştır.

Araştırmanın temelini oluşturan mülakatlar 29 kişi ile yapılmıştır. Katılımcı olarak seçilen bu 29 kişi; farklı sosyo - ekonomik seviye, farklı eğitim düzeylerinden gelse de araştırmada bu özellikler gözönüne alınmamıştır. Bu özelliklerin gözönünde bulundurulmamasının nedeni, halkın gündelik uygulamalarında kullandığı farklı bilgi biçimlerine ulaşabilme çabasıdır. Gözönünde bulundurulan tek özellik yaş gruplarıdır. Bunun nedeni; bilgi yapılarının, yaş gruplarına göre farklı bir dağılım gösterebileceği düşüncesidir. 29 katılımcının yer aldığı çalışmada yaş grubu dağılımı şöyle gerçekleşmiştir. 16 - 35 yaş arası olan grupta 12 katılımcı yer almış; 36 - 65 yaş arası olan grupta ise 17 katılımcı yer almıştır.

Yeni bilgileri ve bilgi biçimlerini, halka aktaran en etkili yol yazılı ve görsel basındır. Dolayısıyla da, basın organlarının hepsi sosyal temsilleri oluşturmada önemli roller oynarlar. Buradan hareketle, deliliğin sosyal temsillerini araştıran bu çalışma araştırmanın gerçekleştirildiği dönem içinde yazılı basını takip etmiştir.

Yazılı basından tirajı yüksek günlük üç gazete seçilmiştir. Bu üç gazetenin seçilme nedeni; Türkiye'de varolan politik çizgilerin yansımaları olmasıdır. Dolayısıyla bu politik yansıma Türkiye'deki iktidar ve güç dengelerini en iyi şekilde yansıtan ve okuyucudan destek gören bu üç gazetedir. Seçilen üç gazete şunlardır; Milliyet, Zaman, Sabah. Bu üç gazetenin de 01 Ocak 1997 ve 31 Aralık 1997 tarihleri arasında yayınladıkları sayıları incelemeye alınmıştır.

Gazetelerde incelenen iki temel nokta vardır. Bu temel noktaların birincisi; Psikoloji ve psikiyatri ile ilgili konuların tanımlanması, verilen bilgilerin içeriği, psikolojik ve psikiyatrik rahatsızlıkları tedavi etme önerileridir. İkinci temel nokta ise; ülkemizde sıklıkla rastlanan cinnet, bunalım vs. gibi sebepler gösterilerek işlenen cinayetler ve intiharlardır. Bu iki temel noktayı araştırabilmek için, bu konuları içeren yazılar gazetelerden seçilmiştir. Milliyet gazetesinden 36 yazı; Zaman gazetesinden 35 yazı; Sabah gazetesinden 36 yazı seçilmiştir.

Mülakatlar öncesi belirlenen sorular doğrultusunda yapılmış olup, mülakatlara katılan kişilerin izni alınarak teybe kaydedilmiştir. Mülakatlarda, mülakatçının durumu ise şöyle açıklanabilir; araştırmanın ana teması doğrultusunda sorular soran mülakatçı son derece özgür davranır. Aslında, mülakatçı da katılımcı kadar aktiftir. Mülakatın yapılmasındaki bu farklı yaklaşım söylem analizinden kaynaklanmaktadır. Veri toplamada bilinen geleneksel yöntem anlayışının hedefi, tek tek deneklerden elde edilen verilerdeki benzerliklerin ve ortaklıkların bulunmasıdır. Söylem analizinde ise esas hedef, deneklerin değil, deneklerin içinde buldukları ve kullandıkları söylemdeki farklı açıklama biçimlerinin ortaya çıkartılmasıdır. Bu noktada mülakat esnasında ortaya çıkan refleksivite önem taşımaktadır. Bu refleksivite mülakatı yapan araştırmacının soru varakasındaki soruları okuyan kişi rolünden çıkıp, mülakata fiilen katılarak çalışma hedefine dair anlama biçimlerinin ortaya çıkarılmasında faal bir rol oynamasıyla sağlanır.

Gazetelerin Söylem Analizi

Daha önce ayrıntıları verilmiş olan, gazetelerle ilgili yapılan analiz sonuçları şöyledir: Psikoloji ve psikiyatri ile ilgili konuların tanımlanması, verilen bilgilerin içeriği, psikolojik ve psikiyatrik rahatsızlıkları tedavi etme önerileri ile ilgili sosyal temsil temaları;

1- Psikoloji ve psikiyatri ile ilgili konuların tanımlanması genellikle sorunlara çare bulmak, psikolojiye alternatif bilgi biçimlerinin neler olabileceği, batıl inançlara psikolojinin alternatif oluşturabileceği, aklın, mantığın, kontrolün ve bilincin yitirilmesi gibi konuların psikoloji ve

psikiyatrinin konusu olduğu üzerinde durulmuştur. Sorunların çözümü psikoloji, psikiyatri ya da bunlara alternatif olarak teklif edilen bilgi biçimlerinden gelmektedir. Aklın, mantığın, kontrolün ve bilincin yitirilmesi gibi konular ister bireysel ister toplumsal olsun psikoloji ve psikiyatri ile açıklanmaktadır.

" ... Ülkelerin elitleri batıl inançlara bu ölçüde sapmışsa, sıradan insanlar arasında bunların daha yaygın olduğunu öne sürmek mümkündür. Günümüzdeki hızlı bilimsel gelişmeler, geçmişin birçok bilinmezini aydınlatmıştır. Batıl inanç konusu olan çok sayıda bilinmez bunlar arasındadır. Ama bu bile insanları batıl inançlara saptanmaktan kurtaramamıştır. Nitekim dinin çabaları da batıl itikatları önlemekte etkili olamamıştır. Çağımızda hurafelerin bunca yaygın olmasını ünlü ruhbilimci Jung'un 'Arşetip' adını verdiği kolektif bilinçaltıyla açıklamak daha tutarlı görünmektedir. Buna göre toplumların ortak bilinçaltı bu hurafeleri geçmişten günümüze taşımıştır. "
(Milliyet, 13 Ocak 1997, s/6)

Bu yazıda vurgulanan tema: Batıl inançların psikoloji biliminin önde gelen temsilcilerinden, Jung' un 'Arşetip' leriyle açıklanmasıdır. Bu yazıdaki en önemli nokta, toplum yaşayışında önemli bir yeri olan batıl inançları dinin bile açıklayamaması; ancak, bilimin bu tür inançları açıklayabilecek yeterliliğe sahip olmasıdır.

" ... Bu şahsiyetsiz kimseler, hidayete layık değillerdi. Şu akılsızlığa bakın hem Peygambere isnad ettiklerini söyler ve sözlere kendileri de inanmazlardı ve de bundan vazgeçmezlerdi. "
(Zaman, 08 Ocak 1997, s/3)

Bu yazıda vurgulanan tema: şahsiyet sahibi olmanın tek kriteri Peygambere ve Allah'a olan inançla bağlantılı bir şekilde açıklanmaktadır. Şahsiyet önemli ölçüde psikolojinin konusu olan bir fenomendir. Ama, bu yazıda vurgulandığı şekliyle şahsiyet sahibi olmak için birtakım dini inançların sağlamlığı yeterli görülmektedir.

" ... Her kesimde böyle 'akıl ve mantık dışına çıkanlar' bulunduğunu söyleyen ... için, ' Bir psikiyatriste muayene ettirmek lazım. Başka birşey demem klinik vak'a. Hukuki ehliyeti var mı yok mu önce bu ortaya çıksın ki hakkında ne olacağı belli olsun. Bu sözler bilinçli bir adamın sözleri değil' dedi. " (Sabah, 20 Nisan 1997, s/9)

Bu yazıda vurgulanan tema: akıl ve mantık dışına çıkmanın, bilinçsiz olma halinin klinik vaka olarak tanımlanmasıdır. Bu tanımlama ancak bir psikiyatristin tedavisiyle çözülebilecek kadar ciddidir. Bu tanımların ve açıklamaların hepsi bilimsel bilginin kişilere sunduğu bilgi yapılarından kaynak almaktadır.

2- Psikoloji ve psikiyatri ile ilgili konular hakkında verilen bilgilerin içeriği, genellikle konuların uzmanları tarafından iletilmiştir.

" ... Uzun süren kışın ardından baharın etkilerini iyiden iyiye hissettiğimiz bu günlerde doğadaki değişim sağlığını da yakından etkiliyor.

... Prof. Dr. S. Ö. da aylarca soğuğa ve kapalı havalara alışan vücudun baharda ani sıcakla şaşkına döndüğünü belirtti.

... Bedensel hastalıklarda olduğu gibi ruhsal hastalıklarda da artış oluyor. Hatta bu dönemde suç oranlarında artma da görülüyor. Depresyon huzursuzluk, isteksizlik, unutkanlık, dalgınlık, hayattan zevk alamama kendini gösteriyor. Aşırı hareketlilik, yersiz neşe, gereksiz para harcama, kaygı ve panik bozukluklar mevsim değişikliğinin sonucu. " (Milliyet, 01 Mayıs 1997, s/6)

" 'Boşanmalarda, çocuğun anneyi de babayı da iyi olarak kabul etmesi gerekiyor. Çünkü çocuklar, kimliklerini bulma safhasında kendilerine model olarak alabilecekleri birini arıyorlar.

... Annenin ve babanın olumlu tarafını yaşatması, çocuğun ihtiyaçları için çok önemli. Ebeveynin çocuğa psikolojik veya

fiziksel olarak zara verici yanları yoksa, hiç değilse insan hakları açısından, çocuğunu görmeye hakkı olmalı.' "(Sabah, Melodi, 17 Mart 1997, s/1) [Bu açıklama Uzman görüşü adlı bir köşede, bir psikolog tarafından yapılmıştır.]

Psikolojik ve psikiyatrik konularda verilen bilgilerin oldukça önemli bir kısmı hatta hepsi, psikoloji ya da psikiyatri eğitimi görmüş psikolog ya da psikiyatr unvanı almış kişilerdir. Dolayısıyla da, aktarılan bilgilerin temelini bilimsel bilgi oluşturmaktadır. Aktarılan hastalık kriterleri, ruh sağlığı ve hastalıkları için yapılmış olan tanı sınıflamalarının ya aynen ya da gündelik dile uygun hale getirilerek okuyucuya yansıtılmasıdır. Bu yansıtma sosyal temsillerin oluşması açısından önemli bir basamaktır.

3- Psikolojik ve psikiyatrik rahatsızlıkları tedavi etme önerileri, yeni açılan tedavi merkezleri ya da şikayetçi olunan problemin kimler tarafından çözümlenebileceği üzerine yapılan açıklamalardır.

" ... Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde kurulan intihar hattına iki yılda altı bin kişi başvurdu. ' 182 Umut Işığı Hattı sorumlusu Doç. Dr. M. Ö. ' Sıcak havalar kişide sıkıntı bunaltı yaratarak intihar düşüncesini akla getiriyor. " (Milliyet, 7 Temmuz 1997, s/13)

Bu yazı da: intiharları önlemek amacıyla Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi elemanları tarafından kurulmuş olan bir telefon hattının tanıtılmasıdır. Ayrıca, bir psikiyatr tarafından; sıcak havalar nedeniyle intihar olasılığının artabileceği bilgisi verilmektedir. Bu da bilimsel temelli bir bilginin okuyucuya aktarılmasıdır.

" ... Çoğu psikolojik rahatsızlıklar düzenli olarak tedavi olunduğu takdirde geçmektedir. İhmal edildiğinde ise problemin daha büyümesine ve zor çözümler hale gelmesine neden olabilir. Kötü alışkanlıklarınızı bırakmanız iradenizin kuvvetli olduğunu gösteriyor. Maneviyat kuvveti ile bu sıkıntıları da atlatacağımıza inanıyorum. " (Zaman 2, 4 Şubat 1997, s/3) [Bu yazı ' Dert Ortağı' adlı okur mektuplarına yanıt verilen bir bölüme aittir. Okuyucu mektuplarını yanıtlayan kişi bir psikologdur.]

Bu yazıda önemli olan nokta: psikolojik rahatsızlığı olan bir kişinin rahatsızlığı ile ilgili yapılan açıklamaların niteliğidir. Burada, sorununa çözüm arayan kişinin psikolojik tedaviyi ihmal etmemesi önerilirken, bunun yanısıra kötü alışkanlıklarından vazgeçebilmesi iradesine bağlanmakta ve maneviyat kuvvetiyle sıkıntılarında kurtulabileceği iddia edilmektedir.

Tedavi önerileri psikolog ve psikiyatrlar aracılığıyla okuyucuya aktarılmaya çalışılmaktadır: Dolayısıyla, yaklaşım oldukça bilimseldir. Ancak, bireysel birtakım tercihlerin de var olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu tür hizmetlerin yaygınlaşmama nedenleri toplumdaki önyargı sebebiyle olduğu vurgulanmaktadır.

Ülkemizde sıklıkla rastlanan cinnet, bunalım vs. gibi sebepler gösterilerek işlenen cinayetler ve intiharlar ile ilgili sosyal temsil temaları;

Cinnet getiren ya da herhangi bir nedenle bunalıma giren kişilerin işledikleri cinayetler ve intiharlar; cinyeti işleyen ya da intihar eden kişinin akıl hastası olduğu ya da herhangi bir akıl hastanesinde olay öncesi bir dönem tedavi gördüğü açıklamaları yapılmaktadır. Ancak yapılan bu açıklama gazetenin manşetinde yer almamaktadır. Manşetlerde yer alan ve okuyucunun öncelikle ilgisini çeken ifadeler daha farklıdır.

" İŞSİZLİK CİNNETİ

... uzun süre işsiz dolaşan iki çocuk babası girdiği bunalım sonucu eşini öldürdü.

... Ancak parasızlıktan bunalan koca kavgayla cinnet getirdi. Gece uyumakta olan eşini ipe boğarak öldürdü. " (Milliyet, 24 Ocak 1997,s/1)

Bunalım sonucu cinnet getirmek, cinayete neden olmuştur. Ancak, cinnetin ne demek olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bunalım, depresyona eşdeğer olarak değerlendirilebilir . Bu cinayet de bunalım ve cinnet ikileminde açıklanmaktadır

" 'ANNEMİ ALLAH İÇİN ÖLDÜRDÜM'

Ereğli'de başörtüsü takmayan annesi M. S. Ö' yü öldüren İngilizce öğretmeni A.Ö., " Allah'ın emrini yerine getirdim" dedi.

... anne katili, akli dengesinin yerinde olup olmadığının belirlenmesi için Adana Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde müşahade altına alındı. " (Sabah, 09 Nisan 1997, s/3)

Allah uğruna işlenmiş bir cinayetin gerçeklere uymayacağı düşünülerek, cinayeti işleyen kişi Adana Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine gönderilmiştir. Dolayısıyla, konusunda uzman kişiler konuyla ilgileneceklerdir. Bu da bilimsel bilginin hakim fikir olduğu konusunda önemli ipuçları vermektedir.

Yazıların başlıkları ve cinayete ya da intihar nedeni cinnet bunalım gibi sözlerle açıklanıyorsa da, bu kavramları içeriğinde akıl hastalıkları ya da akıl hastalığı ile ilgili bir tedavi söz konusudur. Bu ifadeler de sosyal temsillerin var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yeni bilgi formunda, kullanılan kelimeler sağduyusal bilgiye ait iken içerikleri güncelleştirilmiş bilimsel bilgiye aittir.

Bu noktada sosyal temsiller adına şunlar söylenebilir. Türkiye'de sosyal temsillerin varolabilmesi için, öncelikle bilimsel bilginin halka ulaştırılması gerekmektedir. İncelendiği kadarıyla, gazeteler bu görevi yerine getirmektedirler. Ancak, elbetteki gazetelerden aktarılan bilgiler tam anlamıyla saf bilimsel bilgiler değildir. Burada aktarılan bilgiler; halkın anlayabileceği tarzda, günlük kullanımı yaygın olan sözcüklerden meydana gelmektedir. Bunun yanında, Türkiye gündemini meşgul eden birçok toplumsal ve bireysel sorunlar psikoloji ve psikiyatrinin çözüm getirebileceği düzeyde açıklanmaktadır. Psikoloji ve psikiyatrinin çözüm getireceği temel kavramalar ise, aklın, mantığın, kontrolün ve bilincin yitirilmesi halleridir. Çizgi dışına çıkılan durumlarda ya da daha doğru bir ifade ile, normalin dışına çıkılan durumlarda çözüm psikolojinin ve psikiyatrinin elindedir. Dolayısıyla, bir bilim ve çözüm üretme yolu olarak psikoloji ve psikiyatri Türkiye'nin gündemine yerleşmiştir.

Gündeme yerleşen bu yeni bilgi biçimi de, Türk halkıyla yüzleşerek muhtemelen, yeni bir bilgi formu oluşturacaktır. Bu yüzleşmenin ilk basamağı yazılı ve görsel basındır. Yazılı basından elde edilen bilgiler ışığında da, bu yeni bilgi formunun oluşması için yeterince sağlam bir temel olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkacak olan bu yeni bilgi formu da sosyal temsillerdir. Ancak, elde edilen bu bilgi yeterli değildir. Sosyal temsillerin varolup

olmadığını ortaya çıkarabilmek için bir dizi mülakat gerçekleştirilmiş ve mülakatlar söylem analiziyle incelenmiştir. Diğer bölümde bu mülakatlar ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Mülakatların Söylem Analizi

29 kişiyle gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda, Türkiye’de delilik bilgisine ait sosyal temsillerin var olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Deliliğe dair bilgi 5 ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bu ana başlıklar şöyledir:

1-Deliliğin tanımlanması, 2-Deliliğin nedenleri, 3-Deliliğin tedavisi,4-Deliye yaklaşım, 5-Cinnet olaylarının delilikle ilgisi. Bu 5 ana başlık ayrıntılı olarak aşağıda incelenecektir.

1-DELİLİĞİN TANIMLANMASI

Bu başlık altına giren ortak temalar vardır. Bunlar;

A- Çılgınlık, B-Topluma uyumsuzluk, C-Bilincin ve aklın yitirilmesi, D-Hastalık.

Sosyal temsiller adına önemli olan bu temaların katılımcılar tarafından nasıl ve hangi bilgi türüyle ifade edildiğidir.

A-Çılgınlık

Delilik genellikle çılgınlık olarak tarif edilmektedir. Ancak, çılgınlığın tanımı abartılı davranışlar, istem dışı hareketler her şeyin aşırısı olarak ifade edilmektedir. Bu temayı şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ Yani ilk başta insanın aklına şey geliyor işte akli dengesi bozulmuş kişi. Sözlükteki tam anlamıyla, öyle deli deyince. Ama genelde biz şey anlamıyla kullanıyoruz. Deliliği işte çılgın, çılgınla eş anlamlı gibi kullanıyoruz deliliği.” (16 yaşında, lise öğrencisi, kadın)

“ Yani, deli denilen ve tümüyle hastanede tedavi görmüş birini tanımıyorum, ama yaşam biçimi itibarı ile biraz çılgın insanlar var. Mesela bir anlık bir kızgınlıkla işinden ayrılıyor,

aklına eseni anında yapan kişiler sorumluluk duymayan.” (35 yaşında, üniversite mezunu, kadın)

Mülakatlardan alınan bu küçük örneklerde de görüldüğü gibi, “deli” diye tanımlanan insanların tüm davranışlarında abartı olduğu, normal davranışların üstünde tepkiler verdikleri, istem dışı davranışlarda buldukları vurgulanmaktadır. Bu vurgulamaların tanımı çılgınlık olarak yapılmaktadır.

Sosyal temsiller adına önemli olan nokta, yapılan çılgınlık tanımının, bilimsel bilginin aktarımları sonucu meydana gelen bilgi biçimiyle sunulmasıdır. Bunun için verilebilecek örnekler şöyle sıralanabilir. “İstemdışı davranış”, “normalin üzerinde bir görüntü” gibi. Bu ifade örneklerinden çok çılgınlığı anlatırken kullanılan içerik önemlidir. İçerik bilimsel bilgi biçiminden etkilenmiş yeni bir içeriktir. Bu yeni içerikten kastedilen, bilimsel bilginin koyduğu kriterlerin mutlak gerçekler olarak algılanıyor olmasıdır. Bu mutlak gerçekler, halkın bireysel ifadelerinde yer almakta hatta, onların ifadelerini kendisini oluşturmaktadır.

B-Topluma Uyumsuzluk

Delilik topluma uyumsuzluk olarak tarif edilmektedir. Topluma uyumsuzluktan kastedilen ise, toplumun normların uymayan yani, normal olmayan kişilerdir. Bu temayı şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ Toplumun kabul ettiği standartların dışında ki insanlar aklıma geliyor. Yani, bizim normal dediğimiz insanlar var ve bunların dışında olanlar var biz bunlara deli diyoruz.” (32 yaşında, üniversite mezunu, kadın)

“ Normal olmayan toplum normlarının dışında yaşayan. Tabii, toplum normları ya da genelin ne kadar doğru olduğu ve bu normlara göre hareket etmemizin ne kadar doğru olduğu tartışılır.” (39 yaşında, liseden terk, erkek)

Topluma uyumsuzluk olarak tanımlanan “ delilik “ kavramı tam anlamıyla bir sosyal temsildir. Çünkü, burada toplumun dışında davranan kişi normlara uygun davranmayan kişidir. Yani, normalin dışındadır. Normallik ve anormallikte bilimsel bilginin koymuş olduğu bir ayırım mekanizmasıdır. Gündelik bilgide de yerini almış ve kullanılmaktadır. Sosyal temsillerin en

bariz bir şekilde var olduğu “ deli’ yi ” tanımlama teması normal ve anormal ayırımıdır.

C-Bilincin ve Aklın Yitirilmesi

Delilik için kullanılan en önemli tanımlama kriterlerinden ikisi de bilinç ve akıl kavramlarıdır. Bilincin yitirilmesi ve akli kullanamamak deliliğin en önemli göstergelerindendir. Bu temayı şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ ... Bilinçdışı. Bitki gibi yaşamak öyle görüyorum . Bilmiyorum ben bunu klinik tanımını bilmiyorum.” (26 yaşında, üniversite mezunu, erkek).

“ İnsan bilinci insanı denetleyebildiği oranda akıl diye tanımlanabilir. İnsan kendini denetleyemediği noktadan itibaren delirir; davranışını, konuşmasını denetleyemez.” (28 yaşında, lise mezunu, erkek)

Bu tanımlama kriteri başlı başına bir sosyal temsildir. Çünkü, bilinç ve akıl kavramlarının birarada kullanılıyor olması, iki farklı bilgi içeriğinin hâkim bir şekilde kullanılıyor olmasıdır. Mülakatlardan alınan örneklerde de bilinç - akıl sosyal temsilinin var olduğunu desteklemektedir.

D-Hastalık

Deliliğin bir hastalık olduğu kabul edilmektedir. Ama, bu hastalık sinir hastalığı, ruh hastalığından ayrışmalar gösteren, birtakım evreleri olan bir hastalık türüdür. Dolayısıyla da, tıbbın konusu içine girmektedir.

“ Şizofreni midir nedir o hastalığın ismi bir kaç tane öyle çok iyi tanıdığım insan var. İşe girer tutunamaz. Mesela sık sık işini değiştirir. 1 hafta 10 gün çalışır.” (50 yaşında, ortaokul mezunu, kadın)

Herhangi bir organik hastalık gibi delilik de tıbbın koyduğu kriterlerle daha sağlıklı bir şekilde tanımlanabilmektedir. Çünkü, delilik bir beyin hastalığıdır.

“ Kafa bozuluyor tabi, mide bozulmuyor. Beyinde bir şeyler oluyor, tıpta bilinir bu. Biz sadece deli diyoruz korkuyoruz.” (38 yaşında, ilkokul mezunu, kadın)

Tıbbın koyduğu tanı kriterleri her ne kadar sağlıklı ve gerekli olarak kabul edilse de, halkın kendi arasında delileri sınıflandırdığı da muhakkaktır. Burada ana temanın esas içeriği; tıbbın normal - anormal kriterleri, toplumun normal - anormal kriterlerinin birbirinden farklı olduğudur. Bu temayı şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ Tabi fark var. Benim bahsettiğim akıllı deli dediklerim. Ama bilincini kaybetmiş, ne dediğini bilmeyen, nasıl davrandığının farkında olmayanlar tamamen ruh hastası tabi. Diğerleri ruh hastası değil, akıllı deliler.” (28 yaşında, lise mezunu, erkek)

“ Tabi ki deliliğin bazı evreleri vardır. Yani, kategorilerde görmek gerekiyor. Yani, bazı insanlar daha az derecede deli, bazıları daha çok deliler. İçine kapanıklığı bence bir ruhsal bozukluğudur veya ruhsal bunalım.” (35 yaşında, üniversite mezunu, kadın)

“ Nevrotik ve psikotikler var. Histerikler, obsesifler, şizofrenler, paranoyaklar, psikopatlar var, depresifler var. Bir de akıllı deli derler, zır deli var.” (39 yaşında, liseden terk, erkek)

“ Zaten cemiyet ayırmıştır; zır deli zır zır deli, hınzır deli değil mi bu cemiyet içinde de vardır mesela bazıları zır delidir fenadır da zır zır deli iyice berbattır. Hınzır deli şeylik zincirlik Allah saklasın... Hastanelik tabi tabi öyle canım halk arasında öyle söylenir.” (65 yaşında, lise mezunu, kadın)

Katılımcıların ifadeleri deliliğin en çok vurgulandığı bu temada, açık bir dalgalanma göstermektedir. Ama temel alınan nokta, deliliğin tıbbın ilgi alanı içinde kalması gereken bir hastalık olduğudur. Bu hastalıklarda tıbbın kullandığı hastalık isimleriyle ifade edilmektedir. Psikiyatrinin yapmış olduğu sınıflamalardan haberdar olan ve deliyi tanımlamak için, bu kriterleri kullanan katılımcılar ruh hastalığı ve deliliği kendilerince ayırmışlardır. Her ne kadar bu ayırım tam olarak psikiyatrinin ayırımına uygun düşmese de, iki farklı hastalık grubunun varlığı bilinmekte ve kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal

temsillerin varlığını destekleyen bir diğer nokta da, halkın kendi arasında yapmış olduğu delilik sınıflamasının, psikiyatrinin yapmış olduğu sınıflamayla bir arada ifade edilmesi ve kabul edilmesidir.

2-DELİLİĞİN NEDENLERİ

Yapılan mülakatlar sonucu katılımcıların deliliğin nedenleri ile ilgili ifadeleri 3 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar;

A-Deliliğin kalıtımsal olduğu, B-Bireylerin karşılaştıkları olaylar sonucu deli olabilecekleri, C-Beyin ve sinir sistemi bozuklukları temalarıdır.

A-Deliliğin Kalıtımsal Oluşu

Deliliğin kalıtımsal olduğu, doğuştan geldiği ve kan bağıyla insanlara geçtiği ortaya çıkan temalardan ilkidir. Bu temayı şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ Kalıtımın etkili olduğunu düşünüyorum... deliler kendini kurtarıcı, peygamber gibi görürler, bunların çoğu genetik kaynaklı diye düşünüyorum.” (32 yaşında, üniversite mezunu, kadın)

“ Yani valla ben kalıtsal olduğunu biliyorum. Mutlaka aileden birtakım hastalıkların kalıtsal olarak geldiğini biliyorum. Ve bir noktadan sonra ortaya çıkabiliyor. Belki bir döneme kadar sağlıklı olarak geliyor da bir dönemden sonra ortaya çıkabiliyor. Ama gene de bunun ailesi araştırıldığında kökünde kalıtsal olarak taşınmış bir sinir hastalığı var oluyor genelde.é(43 yaşında, üniversite mezunu, kadın)

Deliliğin nedenleri ile ilgili temaların başında gelen, deliliğin kalıtımsal olması bilimsel bilgini aktarımları sonucu halka ulaşmış bir bilgidir. Gündelik bilgi de kullanılan bu ifade biçimi sosyal temsilleri destekler niteliktedir.

B-Bireylerin Karşılaştıkları Olaylar Sonucu Deli Olmaları

Bireylerin, karşılaştıkları olaylar sonucu deli olabilecekleri temasını şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ Bu insanlar bazı şeyleri yaşayıp da kendileri ile hesaplaşmaya girdikleri zaman, yaşadıkları üzüntü ile kendilerine farklı bir görüntü kazandırabilirler, ruhsal yönden veya hareket yönünden.” (35 yaşında, üniversite mezunu , kadın)

“Belli dönem sonra baskı bir yerden patlak veriyor. Anlatmaya çalıştığım, toplumun kuralları her zaman doğru değil ama insana dayatılıyor, dayatılınca da insan bunalıma düşüyor. Kurallar içinde sıkışıp kalıyor insan, kendi dünyasına kapanıyor sonra, toplumla arasına mesafe koyuyor böylece. İşte böyle de deliren tipler var.” (26 yaşında, lise mezunu, erkek)

“ ... Onun ki psikolojik mesela, işte evlenemediği için falan. Çirkinlik kompleksi, kilo kompleksinden kaynaklanmış onun ki. O tür şeyler.” (46 yaşında, ortaokul mezunu, kadın)

İnsanların karşılaştıkları olaylar genellikle, topluma ters düşme ve bunun karşısında insanların dayanamaması olarak ifade ediliyor. Böyle bir durumun ardından kişilerin depresyona girdiği ifade ediliyor. Delirmek için ise, önemli bulunan noktalar, stres ve kompleksler gibi psikolojik kavramların varolmasıdır. Bu kavramlar nesnelleştirilmiş modernist bilgini kavramlarıdır. Dolayısıyla da, bu kavramlar sosyal temsillerin önemli göstergeleridir.

C-Beyin ve Sinir Sistemi Bozuklukları

Deliliğin nedeni olarak ifade edilen, beyin ve sinir sistemi bozuklukları temalarını şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ İnsan değil işte. İnsanın bütün fonksiyonlarını yerine getiremiyor. Bir yerde bir hata var beyinde. ” (26 yaşında, üniversite mezunu, erkek)

“ Delirme beyin hastalığı sonucu oluşuyor. Ruh hastası tedavi olabiliyor ama deli tedavi olmayacak kadar ağır bir bozukluk gösteriyor.”(50 yaşında, lise mezunu, erkek)

Deliliğin tanımlanması temaları içinde bulunan, bilinç ve akıl teması gibi, deliliğin nedeninin beyin ve sinir sistemi bozuklukları olarak ifade ediliyor olması başlı başına bir sosyal temsildir. Kullanılan kelimeler bilimsel bilginin

aktarılışı ile halka ulaşmış kelimeler ve terimlerdir. Bu temada fazlasıyla kullanılan bu kelime ve terimler şöyle örneklendirilebilir: “ beyinsel hücreler ” ve “ adrenalin ” gibi. Katılımcıların ifadelerinde de anlaşılacağı gibi, içerik son derece yumuşatılmış ve gündelik dile dökülmüştür. Ama ortak olan temel nokta beyin ve sinir sistemi bozukluklarıdır.

3-DELİLİĞİN TEDAVİSİ

Deliliğin tedavisinde etkin ve gerekli görülen yöntemler şunlardır.

A-Hastaneye yatırma ve doktor denetiminde olma, B-Akıl hastaneleri ve ilaç tedavisi,C-Terapilerin etkinliği.

A-Hastaneye Yatırma ve Doktor Denetiminde Olma

Hastaneye yatırma ve doktor denetiminde olma temasını şöyle örneklendirebiliriz.

“ İlk yapacağım iş bir doktora götürmek, devamlı kontrol ile onu her şekilde rahat ve topluma kazandıracak bir insan olarak... şöyle düşünün, vücudun bir mekanizması çalışmıyor. Nasıl mideniz rahatsız olur bir ameliyat geçirirsiniz veya ilaç tedavisi görürsünüz, aynı şekilde beyinde oluşan hastalıklarında doktoru vardır. ” (35 yaşında, üniversite mezunu, kadın)

“ Bir doktora gösterip sonra tedavisini sürdürür. Zaten hastanelerde yeteri kadar bakıldığına inanmıyorum. ” (46 yaşında, ortaokul mezunu, kadın)

Deliliğin tedavisi kesinlikle tıba bırakılmış durumdadır. Mülakatçıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, herhangi bir hastalık gibi deliliğin de bir hastalık olduğu ve diğer hastalıklar gibi hastanede doktorlar tarafından tedavi edilebileceği ifade edilmektedir. Bu ifadeler de, sosyal temsillerin varlığını ispatlamaktadır.

B-Akıl Hastaneleri ve İlaç Tedavisi

İlaç tedavisi ilgili temaları şöyle örneklendirmek mümkündür.

“ ... akıl hastanelerinde tedavi edildiğine inanmıyorum yani orada birtakım insanlar sadece uyuşturuluyorlar...Mesela o kıza direk şok vermenin anlamı var mı sizce ? ... sırf ilaçla tedavi işte uyuşturmak, zararsız hale getirmek bence işe yaramaz.” (50 yaşında, yüksek okul mezunu, erkek)

“ İlaç tedavisi ya da elektro şok tedavisi gibi. Ne derecede profesyonel bu psikologlar ya da kaç deliye kaç doktor düşüyor. ” (26 yaşında, üniversite mezunu, erkek)

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, deliliğin tedavisinde bilinen tüm yöntemler, psikiyatrinin ülkemizde hali hazırda uyguladığı yöntemlerdir. Buradan da anlaşılacağı gibi, bu yöntemler bilimsel tedavi yöntemleridir. Bu yöntemlerin hepsi bilinmekte ve tedavi için gerekli görülmektedir. Ama, gerekli görülen bu tedavi yöntemleri yetersiz ve anlamsız bulunmaktadır. Bu yetersiz ve anlamsız buluşunun nedenleri Türkiye’deki psikiyatrik uygulamalar olabilir. Bu temada, sosyal temsillerin varlığını ortaya koyan bir temadır. Ancak, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Çünkü, burada önemsenebilecek iki ipucu vardır. Bunlardan biri, yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye’deki psikiyatri uygulamaları ve Türkiye’nin sağlık politikalarıyla ilgili olabilir. Bir diğer ipucu da, çok açık bir şekilde ifade edilmeyen (bkz: deliye yaklaşım teması) toplumun deliyi kendi içinde barındırabileceği ve tedavisine yardımcı olabileceği ipucudur.

C-Terapi

Terapilerin etkinliği ile ilgili temalar şöyle örneklendirilebilir. Bu temada akıl hastaneleri ve ilaç tedavisine karşı çıkışın yanı sıra önerilen bir tedavi şekli de vardır. Bu tedavi yöntemi terapidir. Terapi olarak ifade edilen bu teknik, psikoterapiyi ifade etmektedir. Bu da sosyal temsilleri bir kez daha ortaya koyan bir kullanım şeklidir.

“ Terapinin insanın kendi gelişimine ve evrimine olan faydasına inanıyorum. Fakat onu tam anlamıyla bir sağaltım aracı olarak gördüğümü söyleyemem ... O insanları güler yüzlü zombiler olara görmek istemem, ilaçların yaptığı şey işte bu.” (39 yaşında, liseden terk, erkek)

“ Birtakım psikolojik tedavilerle, sevgi ve güven verici bir ortamda yapılan birtakım seanslar ile bu iyiye dönüşebilir. Ama, çok ileri safhada ise bu mümkün olmayabilir. ” (48 yaşında, lise mezunu, kadın)

Bu temada, sosyal temsillerin varlığını en iyi şekilde ortaya koyan ifade tarzı; sevgi, ilgi ve hoş görünün yanında hemen psikoterapiden sözedilmesidir. Bu iki bilgi biçimi yani, sağduyusal ve bilimsel bilgi kaynaşarak yeni bir bilgi biçimi oluşturmuş ve günlük kullanıma girmiş olabilir.

4-DELİYE YAKLAŞIM

Deliye yaklaşım ile ilgili temalar şöyle örneklendirilebilir.

“ Bizim toplumumuzda deliler iyileşmemesi, eğitimsizliğimizden belki, dışlıyoruz. İlgilensek, normal olarak görsek. Normal bir insan da dışlanırsa kötü olmasa da kötü olur. ” (24 yaşında, ilkokul mezunu, kadın)

“ Mutlak suretle onları kazanacağımıza eminim ama yeter ki, çok büyük artık tıbbın, psikolojinin yapabileceği bir şey kalmasın, zaten onları da tecrit ediyorlar kesin... onun dışındaki insanları da ya bu deli deyip dışlamamak lazım. Mutlaka onları kazanmak lazım. ” (50 yaşında, yüksek okul mezunu, erkek)

Katılımcıların bu örnek ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, delilerin insanların gündelik hayatlarında yeri var. Ama, tedavi olmasını şart koşuyorlar. Yukarıda da belirtildiği gibi, her ne kadar tedavilere fazla güvenilmiyorsa da birlikte yaşamak söz konusu olduğunda tedavi şart koşulmaktadır. Ama, bu insanların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için, toplum tarafından kabul edilmeleri gerekmektedir. Bunun için de insanların onlara daha insanca davranması ve sevgi göstermesi gerekmektedir. Sosyal temsiller açısından bu temaya bakıldığında, katılımcıların aktardıkları delilik bilgilerinin sosyal temsilleri destekler yönde olduğu görülecektir.

5- CİNNETİN DELİLİK İLE İLGİSİ

İntihar ve cinnet gibi olayların delilikle ilgisinin olup olmadığıdır. Temaları şöyle örneklendirebiliriz.

“ Sonuçta bir insan durup dururken delirmez. Mutlaka karşısındaki onun zıttına gidecek şeyler yapmıştır yani durup dururken kimse cinnet geçirmez. Bir insan kasten yapmaz böyle birşeyi. Mutlaka o ruh halindeyken yapabilir ancak böyle bir şeyi. ”
(22 yaşında, lise mezunu, kadın)

“ Cinnet dediğim o anlık bir şey, o anda gözü hiç bir şey görmüyor ki insanın. Yoksa bir insan nasıl kendi evladını öldürür. İnsan o an hiç bir şeyi düşünmüyor. ” (45 yaşında, ortaokul mezunu, kadın)

Ülkemizde oldukça sık rastlanan cinnet olayları katılımcıları örnek ifadelerinden de anlaşılacağı gibi olağan karşılanmaktadır. Cinnet olayları deliliğe göre daha fazla somut nedenlere dayandırılmaktadır. Cinnet anında gerçekleştirilen eylemler bu nedenle haklı görülmektedir. Cinnet, deliliğe göre çok daha dar kapsamlı bir ruh durumu olarak tanımlanmaktadır. Sosyal temsiller adına burada vurgulanabilecek tek nokta, cinnet anında kişinin ruh durumunun psikiyatrik terimlerin kullanılıyor olmasıdır.

Tartışma

Yapılan araştırmanın sonuçları gözönünde bulundurulduğunda, Türkiye’de delilik ile ilgili yeni bir bilgi biçiminin var olduğu görülmektedir. Bu yeni bilgi biçimi sosyal temsillerdir. Delilik ile ilgili sosyal temsillerin varlığı, Türkiye’de delilik ile ilgili iki bilgi biçimini var olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bilgi biçimleri sağduyusal ve bilimsel bilgi biçimleridir. Sağduyusu olmayan bir toplum elbetteki düşünülemez. Ama, bizim toplumumuzda geçmişte ve bugünde varolan sağduyuyu bilmek oldukça güçtür, çünkü, ülkenin geçmişte yaşanmış gündelik pratiklerini aktaran çok az sayıda kaynak vardır. Bugün, delilik ile ilgili halkın aktardığı bilgi, yeni bir içeriğe sahiptir. Bu içerik; bilimsel bilgiye ait bir içeriktir. Bu içeriğin en önemli göstergeleri, delilik bilgisini aktarırken kullanılan kelimeler, terimler ve özelliklerdir. Kullanılan kelimeler, terimler ve özellikler; psikiyatrinin uygulamaları sonucu halka ulaşmış bilgilerin ürünüdür.

Bu yeni bilgi biçimi, Türkiye' nin geçmişte başlatmış olduğu, batılılaşma hareketlerini boşa çıkarmamaktadır. Buradan hareketle, vurgulanması gereken en önemli nokta, Türkiye' de varolan hâkim bilgi biçiminin bilimsel bilgi olma yolunda ilerlediğidir. Bunun en açık nedeni; medya sayesinde popüler bilimadamlarının bilimsel bilgiyi halka aktarmasıdır. Popüler bilimadamlarının aktardığı bu bilgiler, bilimsel bilginin içeriğini olmasa da, kullanım şeklini epeyce değiştirmektedir. Daha doğru bir ifade ile, saf ve gerçek bilimsel bilgi, halka gelirken bir değişim yaşamaktadır. Bu değişimin nedeni, saf bilimsel bulguların, halkın hayatında neye tekâbül edeceği, ne işe yarayacağı ya da ne gibi zararlar getirebileceğinin ayrıntılı bir şekilde bireylere sunulması gerekliliğidir. Bu sunumun en azından bu konuda, Türkiye' de medya ve popüler bilimadamları tarafından başarıyla gerçekleştirildiği söylenebilir. Bu sayede de Türkiye' de bilgi sekülerizasyonu hız kazanmaktadır. Sekülerizasyonun artarak gündelik hayata girmesinin nedeni, Türkiye' de modernitenin tek kurtuluş yolu olarak görülmesi ve yaşam biçimi olarak kabul edilmesi gereğine duyulan inanç ve bunun üzerinden geliştirilen politikalarıdır.

Modernitenin gerekli görülmesi ve sekülerizasyonun bu kadar hızlı bir biçimde Türkiye'nin gündemine girmesi, Türkiye' de söylemin bilimsel bilgiden temel olarak yapılanabileceğini düşündürmektedir. Bu yapılanma sayesinde, söylemin içinde kendini vareden birey; hem hâkim bilgi biçimini gündelik pratiklerine uygulamak durumunda kalmış, hem de yeni bir söylem oluşturmak için belirgin bir yapılanmanın içine girmiştir. Dolayısıyla da, Türkiye' de sosyal uygulamalar popüler bilim temelli bir yapılanma içine girmiştir. Bireysel bilgi anlamında da; - medyanın ve popüler bilimadamlarının sayesinde - sekülerleşme yaşanmaktadır. Sosyal temsillerin varlığı da, sekülerizasyonun başarılı bir şekilde ilerlediği konusunda ipuçları vermektedir. Ama, burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta; bilginin ve bilginin aktarımı anlamında, gündelik pratiklere girmiş olan sekülerleşen bilgi biçiminin, Türkiye' de yaşayan insanların yaşam biçimlerinin içine girip giremediği; girdiyse nasıl yaşandığı giremediyse neden giremediği bilinmemektedir.

Bugün bilimsel bilginin hâkimiyeti sonucu gerçekleşen sosyal temsiller, geçmişte de yeni bilgilerin gelişile yaşanan bir yapıydı. Türkiye' nin şimdiki

coğrafyasına yaşamış olan bütün kültürlerin hepsinde, delilik ile ilgili bir tedavi merkezi vardı. Bunlara örnek olarak; Bergama' da bulunan ve devrinin en önemli tedavi merkezlerinden biri olan Askleipion, 1539 yılında kurulan Haseki ve Manisa şifâhaneleri örnek olarak verilebilir. Bu gibi merkezlerin varolması ve itibar görüyor olmaları, delilik ve tedavisi ile ilgili bilgi yapılanmasının geçmişten kaynak aldığını göstermektedir. Dolayısıyla tedavi edilmesi gereken bu durum, şimdilerde geleneksel anlamda delilik olmaktan çıkmış akıl ve ruh hastalığı kapsamına alınmıştır. Bu da bilimsel bilginin bir ürünü olarak gündelik ifade biçimlerinin içinde yer almaktadır. Bugün sosyal temsiller olarak adlandırdığımız bu yeni bilgi dönüşümü ve biçimi, sosyal tarihe ve kültür tarihine bakıldığında farklı biçimlerde de olsa ortaya konabilecek bir yapılanma şeklidir. Bu açıklamaların en önemli örneği mülakatlar sonucu ortaya çıkmış olan deliliyi tanımlama kriterlerinden birinin akıl ve bilinç yitirimi olarak kabul edilmesidir. Akıl, yıllar öncesinden bu yana kullanılagelen bir bilgidir. Bilinç ise, bilimsel bilginin varlığıyla halkın gündelik konuşmalarına girmiştir. Ama, bu nokta da oldukça dikkatli davranmak ve düşünmek gerekmektedir. Bunun nedeni ise, Türkiye' de ya da geçmişte bu topraklarda yaşayan kültürlerde, oluşmuş akıl ya da akılsızlık fikri, Foucault' nun (1995) tanımladığı akıl ve akıl bozukluğu gibi toplumun o anki birbirine uyum ve birbirini rahatsız etmeden yaşamak durumu mudur, yoksa bambaşka faktörler işin içinde midir bunu bilemiyoruz. Ama, açıkça görünen o ki bugünün akıl ve bilinç anlayışı insanın topluma uyumunu gösteren önemli deliller arasında yer almaktadır.

Sosyal temsiller açısından, Türkiye' de delilik bilgisine bakacak olursak modern bilginin gelişiyile delilik bilgisini dönüştüğünü değiştirdiğini iddia edebiliriz. Ama, burada sorulması gereken önemli bir soru vardır. Bilgi dönüşümü, yalnızca modern düşünceyle mi yaşanmaya başlandı. Bundan yüzyıllar önce delilerin ıslahı için kurulan şifâhanelerin yanında, delilerin tımarını sağlayan tekke gibi dinî merkezler ve dinî uygulamalar da vardı. Bu ikili anlayış ve uygulamalar belki o dönemin sosyal temsilleri olarak nitelendirilebilir. Ama, bu nitelendirmenin yapılabilmesi için her dönemin bilgi içerikleri ve birbirlerine karşı duruş noktaları çok iyi bir şekilde belirlenmelidir. Karşılaşan iki ya da ikiden fazla bilgi birbirlerinin alternatifleri olabildiği gibi, birbirlerinin tam aksi ve birbirlerini dışlayan yok sayan bilgiler

de olabilir. Bilgilerin bu konumlanış biçimleri onların gündelik uygulamalarını da etkiler nitelikte olacaktır. Sosyal temsillerin, bir bilgi dönüşümü teorisi olarak ayrıcalığı budur. Bu ayrıcalık, kabaca şöyle ifade edilebilir; bilimsel bilgi ortaya çıktığı andan itibaren alternatifsizdi. Çünkü, insan hayatını koruyan, kolaylıklar sağlayan, savaşları bitiren, para kazandıran, aydınlık ufuklar açan bir gelecek vaad ediyordu. Bilimsel bilginin rakibi olan sağduyusal bilgi ise artık, eskimiş ve sorunların üstesinden gelemeyen olmuştu. Bu iki bilgi biçimi karşı karşıya geldiklerinde, bilimsel bilginin üstünlüğü, varolan sağduyusal bilginin bir dönüşüm yaşayarak sosyal temsilleri meydana getirmesini sağlamıştır denilebilir.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi, sosyal temsiller teorisine göre; sosyal temsillerin oluşabilmesi için, halka aktarılmakta olan, bilimsel bilginin var olması gerekir. Türkiye’de bu aktarımın yoğun bir şekilde yapılması nedeniyle, bu çalışmada, sosyal temsiller teorisi temel olarak alınmıştır. Temel alınan bu teorik temelin incelenmesi için söylem analizi tekniği kullanılmıştır. Söylem analizi, sosyal inşacıların geliştirmiş oldukları niteliksel bir araştırma tekniğidir.

Sosyal temsiller teorisinin iddialarını benimsemeyen ve karşı çıkan sosyal inşacılar, bu bilgi değişimi ve dönüşümü için yeni bir tanımlama yapmaktadırlar. Bu tanımlama, bilgi değişimi ve dönüşümünün ne olduğundan ziyade, bu bilginin nerede bulunabileceğine dair iddialar sonucu ortaya atılmış bir inşadır. Sosyal inşacılar, bu inşayı yorumlayıcı repertuarlar (interpretative repertoires) olarak tanımlamaktadırlar (Potter, Wetherell, 1987). Yorumlayıcı repertuarlar, varolan hâkim söylemin gündelik pratiğe aktarımı sonucu, halkın değişen gündelik pratikleri ve ifade biçimleridir. Sosyal inşacıların yaptığı bu açıklama, sosyal temsillerle fazlasıyla yakın görülmektedir. Ama, sosyal inşacıların iddia ettikleri yalnızca bilimsel bilginin hâkimiyeti sonucu değil, hâkim söylem her ne olursa olsun yorumlayıcı repertuarların gündelik bilgi biçimini ve pratiklerini etkileyeceğidir. Sosyal inşacıların, sosyal temsilleri eleştirmelerinin diğer bir nedeni de; sosyal inşacıların getirmiş olduğu yeni yöntem ve epistemolojinin sosyal temsillere uygun olmayışındır.

Teorik anlamda bakıldığında, sosyal temsiller ve söylem analizini geliştiren sosyal inşacılığın, birbiriyle ters düşebileceği söylenebilir. Bu iki

yapıyı bu araştırmada birleştirmenin nedenleri şöyle açıklanabilir. Sosyal temsil teorisine göre, sosyal temsillerin varolması için şart koşulan bilimsel bilginin hâkimiyeti, yaygınlığı ve uygulaması Türkiye’ de varolan bir gerçektir. Dolayısıyla, Türkiye’ de bilimsel bilgi odaklı bir ortak kanaatler bütünlüğü vardır.

Tüm bu ipuçlarının yanı sıra; Türkiye’ de delilik ile ilgili tarihsel ve kültürel geçmişin, yoğun yaşanmış olması, sosyal temsillerin varlığını destekler niteliktedir. Cumhuriyetle birlikte modernitenin, yanısıra pozitivistik bilimsel bilginin Türkiye’nin resmi ideolojisi haline getirilmesi, bu bilgi biçiminin Türkiye’nin söylemini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Giderek artan sekülerizasyonun açtığı yolda, bilimsel bilgi temelli gündelik bilginin alternatifsizliğe doğru yol aldığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal temsiller ve söylem anlayışı Türkiye’ de ortak bir zaman ve zeminde birleşmektedirler. Daha doğru bir ifade ile, sosyal temsilleri meydana getiren bilimsel bilgi, Türkiye’nin söylemini meydana getirmekte iktidar gücüne sahip hatta, iktidar gücüyle oluşturulan söylemin ta kendisidir.

Sosyal temsillerin Türkiye’ de söylem analizi ile araştırılmış olması, yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı gibi çok açıktır. Önemle vurgulanması gereken diğer bir nokta da, söylem analizinin yalnızca bir teknik olarak kullanılmasıdır.

Sosyal temsillerin ve sosyal inşacılığın birbirlerine ters düşüyor olmalarının nedeni dayandıkları epistemolojik temellerin farklı olmasıdır. Sosyal inşacıların temsil, yeni / modern sosyal psikolojinin insana bakışı ve insanı araştırmada kullandığı yöntem geleneksel yöntemden oldukça farklıdır. Yeni sosyal psikoloji yapma anlayışına göre, birey söylemin içinde kendini vareder. Bu varoluş esnasında kullandığı en önemli yapı kullandığı dildir. Dolayısıyla da, insanı ve içine bulunduğu, onu vareden söylemi anlayabilmek için, bireyin kullandığı dile ve kendini ifade ediş biçimlerine bakmak gerekmektedir. Bu doğrultuda söylem analizi sosyal inşacıların geliştirdiği bir araştırma tekniğidir.

Sosyal temsillerin bu yeni yöntem ve epistemolojiye uymamasının nedenleri şöyle sıralanabilir. Bunlardan birincisi; sosyal temsiller yalnızca, bilimsel bilginin hâkimiyetiyle kendini sınırlandırdığı için, söylemi ve

söylemin özelliklerini gözden kaçırmaktadır. Yani, sınırlı ve kısır bir bilgi kaynağıdır. İkinci eleştiri noktası ise; sosyal inşacıların epistemoloji anlayışına ters gelen kognitif yapıların sosyal temsillerin temelini oluşturuyor olmasıdır. Kognitif yapıların, sosyal inşacılara yanlış gelmesinin esas nedeni, kognitif yapıları gözönünde bulundurmaya pozitivistik epistemolojiye yakınlaşmak olarak görüyor olmalarıdır. Teorik anlamda, eleştirilen ve kognitif yapısı nedeniyle pozitivist bulunan sosyal temsiller, aslında psikolojinin içine bulunduğu kendi epistemolojik problemlerine ışık tutabilecek niteliktedir.

Bu noktadan bakıldığında, psikolojinin en çok da sosyal psikolojinin içinde bulunduğu kriz, ne teorik temellerden ne de bu teorik yapılara hangi epistemolojilerden ulaşılabileceği sorunu değildir. Psikolojinin ve sosyal psikolojinin temel sorunu ontolojik sorunlardır. Ontolojik sorunlardan kastedilen ise, insanı araştıran psikoloji biliminin insanı kendi bilimi içinde nasıl tanımladığı, insanın biyolojik ve sosyal faaliyetlerini hangi kapsamda ele alması gerektiği ve tüm bunları yaparken hangi bilimsel kriterleri benimseyeceği, psikoloji biliminin - özellikle sosyal psikolojinin - benimseyeceği ve kendini içinde var hissedeceği bilim yapma kriterleri artık, mantıksal pozitivistik kriterleri olamaz. Bu katı ifadeleri sosyal psikoloji adına kullanmak çok daha yerinde olacaktır. Çünkü, pozitivistik anlayışın yöntemi olan deneysel yaklaşımı kullanan sosyal psikoloji, artık sorularına yanıtlar bulamamaktadır. Bu nedenle, yeni bir epistemoloji dolayısıyla da yeni bir ontoloji arayışına girmiştir. Bu yeni arayışın sonuçları, insanı bir döngüsellik içinde varolan, lineer bir düzlemde ilerlemeyen, söylemin içinde var olduğu kadar söylemi de kendisi yaratan bir konuma sokmuştur. İnsanın sosyal yapısının yıllardır ihtiyacını duyduğu bu ihtilâl gerçekleştirilmiştir. Ama, psikoloji ortaya çıktığı ilk günden bu yana kendi içinde bir ikileme sahiptir, bu ikilem insanın özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Harré, 1998). Biyolojik yapısı ve bu biyolojik yapısının ötesinde sosyal davranışlarını kapsayan zihinsel faaliyetlerinin öne çıktığı bir diğer yapı. Bu iki farklı yapı, her ne kadar temellerinin aynı olduğu iddia edilse de - aynı yöntemle incelenemezler.

KAYNAKÇA

- Akşin, S.(1997). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi -I-*. Yenigün Haber Ajansı Basım Yayıncılık A.Ş.
- Arkonaç, S. A., Paker, O. (1996). Türkiye'de Kadın ve Modernite:Söylem Analizi ile Yaklaşım. 1996 yılında Boğaziçi Üniversitesinde gerçekleştirilen IX.Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulmuş bildiri.
- Arkonaç, S. A. (1998a). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. (Basımda).
- Arkonaç, S. A. (1998b). Türkiye'deki Terapist Söyleminde İnsan, Kültür ve Terapi. *3P Dergisi*.(Basımda).
- Arslan, H. (1995). Pozitivizm Bir İdeolojinin Anatomisi. Yayına hazırlayan; Sabahattin Şen. *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*. Bağlam Yayınları.
- Billig, M. (1991). *Ideology and Opinions* . London: Sage.
- Burr, V. (1995) *An Introduction to Social Constructionism*. London and New York: Routledge.
- Edwards, D., Potter, J. (1992). *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Farr, R. M. (1987). Social Representations: A French Tradition of Research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 17:4, 343-370.
- Farr, R. M. (1996). *The Roots of Modern Social Psychology: 1872-1954*. Blackwell.
- Foucault, M. (1975). *The Archeology of Knowledge*. London: Tavistock.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and Punish*. Harmondsworth: Penguin.
- Foucault, M. (1995a). *Akıl ve Akıl Bozukluğu Klasik Çağda Deliliğin Tarihi*. Çev: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (1995b). *Ders Notları 1970 - 1982*. Çev: Selahattin Hilav. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Geçtan, E. (1995). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gergen, K. (1973). Social Psychology as History. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol.26, No.2, 309-320.
- Harré, R., Gillet. (1994). *Discursive Mind*. London: Sage.
-

- Harré, R. (1998). *Singular Self*. London: Sage.
- Habermas, J. (1991). *The Philosophical Discourse of Modernity Twelve Lectures*. Translated by Frederick G. Lawrence, The MIT Press Cambridge.
- Köknel, Ö. (1989). *Genel ve Klinik Psikiyatri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Kruess., Schwarz. (1992). Who pays the Bill? The Language of Social Representations. Cranach Von, Doise, and Mugny, (Ed). *Social Representations and the Social Bases of Knowledge*. Hogrefe & Huber Publishers.
- Mardin, Ş. (1992). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*. Derleyenler; Mümtaz'er Türköne, Tuncay Öndert, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moscovici, S. (1984a) Social Representations. R.Farr, S.Moscovici (Ed). *Social Representations*. Cambridge University Press.
- Moscovici, S. (1984b). The Myth of Lonely Paradigm: A Rejoinder. *Social Research, Vol.51, No.4*, 939-968.
- Moscovici, S. (1988). Notes Towards a Description of Social Representations. *European Journal of Social Psychology, Vol.18*, 211-250.
- Öztürk, O. (1994). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Parker, I. (1987). 'Social Representations'; Social Psychology's (mis) use of Sociology. *Journal for the Theory of Social Behaviour, 17:4*, 447-469.
- Parker, I. (1989). *The Crises in Modern Social Psychology and How to End it*. London and New York: Routledge.
- Parker, I., Shoter, J. (1990). *Deconstructing of Social Psychology*. London and New York: Routledge.
- Parker, I., Georgaca, E., Harper, D., Maclaughlin, N., T., Stowell-Smith. (1995) *Deconstructing Psychopathology* London: Sage.
- Pichot, Pierre. (1983). *Un Siècle de Psychiatrie*. Produits Roche S.A.
- Potter, J., Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.
- Potter, J., Wetherell, M. (1995). Discourse Analysis. Smith, J.A., Harré, R, Vanlangenhove, L. (Ed). *Rethinking Methods in Psychology*. London: Sage .

- Potter, J. (1996). ' *Representing Reality*' *Discourse, Rethoric and Social Construction*. London: Sage.
- Rijmans, J., Stroebe, W. (1989). The Two Social Psychologies or Whatever Happened to the Crisis? *European Journal of Social Psychology*, Vol.19, 339-344.
- Roiser, M. (1987). Common-sense, Science and Public Opinion. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 17:4, 411-432.
- Smith, J. A., Harré, R., Vanlangenhove, L. (1995). *Rethinking Methods in Psychology*. London: Sage.
- Tuna, K. (2000). *Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine*. Ankara. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tunaboylu - İkiz, T. (1995). Paris 13 Üniversitesinde hazırlanmış, yayınlanmamış doktora tezi.
- Zangwill, O. L. (1990). *Modern Psikolojinin Gelişimi*. çev; Yılmaz Özakpınar, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları no; 81, Eğitim Fakültesi Yayınları no; 20.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate social representations phenomenon that generated through the meeting of information based on common sense versus scientific knowledge in the context of madness. The point aimed to be reached at in this study is to establish to which information form the madness knowledge has been transformed and integrated into. Until the beginning of this century, common sense knowledge, daily practises and medical knowledge and applications went hand in hand in Turkey. By the establishment of the republic, scientific knowledge has become prioritized information in daily practices.

How this interacting develops between this type of knowledge and public's common sense knowledge is the main concern in this case. In order to evaluate it, discourse analysis was used as the investigation method. To evaluate the content of the information presented to public, the articles from 3 newspapers published throughout a year were assessed using discourse analysis. Because of the purpose using discourse analysis method is to reveal social representations by reaching at different ways of understanding, 29

---

people were selected on the basis of representativeness of several society's groups and were interviewed in accordance with discourse analysis. Then based on transcriptions the interviews, several personal and group discussions were held to distinguished common sense scientific based information forms. The results of the analysis were discussed in the framework of integration and/or transformation of these two information forms in daily practices.